De causis Magnitudinis IMPERII TVRCICI, ET VIRTVTIS AC FELICITATIS TVRCARVM in bellis perpetuæ: VBERTI FOLIETÆ lucubratio.

DE RE MILITARI ADVERSVS TVRCAS INSTITVENDA consilium Augerij Busbequij.

SERIES IMPP. TVRCICORVM: Proximi biennij res in Vngaria actæ.

Narratio BELLI CYPRII, *inter Venetos & Turcas superioribus annis gesti.*

1594

LIPSIÆ

CVM PRIVILEGIO.

Illu

PH
STE

Vandi
C

reba
in V

Ge
be

ha

Illustrissimo Principi &
Domino, Dn.

PHILIPPO II.

STETINI, POMERANIÆ, CASSVBIORVM ET Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, Comiti Caicorum, &c. Domino suo clementissimo

S. D.

ILLVSTRISSIME princeps, Domine clementissime, Quod lætiores paulò, & magis quàm initio superioris mensis adferebantur optabiles de bello, quod in Vngaria cum Turcis redintegratum geritur, expositiones, Illustr.^ma Cels.^ma T. mecum proximis diebus benignè communicare dignata est: reuerenter ac officiosè C. T. gratiam habeo, & testimonium eximiæ erga me beneuolẽtiæ & gratiæ tuæ, mul-

 tis il-

tis illustribus indicijs antea perspectæ ac cognitæ, egregium & singulare agnosco. Remitto autem, vt obseruantiam erga te meam, & grati animi significationem debitam, vicissim declarem; cognati argumenti, de caussis Magnitudinis Imperij TVRCICI, & virtutis ac felicitatis Turcarum in bellis, libellum, ab Vberto Folieta disertè & accuratè elaboratum. Quem, hoc tempore, belli Turcici fama omnium aures & animos personante, typis rursum describi curaui, quòd omnibus bonis ac intelligentibus, ac de præsenti Ecclesiæ & Reipub. salute, & statu ad posteritatem, sollicitè cogitantibus, lectu non ingratum nec inutilem futurum arbitrabar. Amurates enim Imperator Turcicus, victoriâ nostrorum de Turcis, ad Sisciam seu Siseccum, mense Iunio parta; adeo exacerbatus est, vt apertum iam bellum Cæsari Rodolpho

pho summis viribus intulerit: & non Siseccum modò, à cuius obsidione Turci paulo ante depulsi, in Colapin præterlabentem demersi perierant, per Beglerbegum Græciæ postea vi expugnarit, ac præsidiarios omnes, & in his, Germanos aliquot, concisos in Colapin abiecerit: verum etiam, VVesprinum, episcopi olim sedem, & Palotam, arces, non longè ab Alba Regali, ante 50. annos primum à Turcis occupata, diu tenta, deditione acceperit, & Viennæ ipsi non obscurè minitetur.

Quare multi prudentes viri, de Republica orbis Christiani, & de Turcico Imperio & bellis attentè cogitantes, sollicitè quærunt: Quænam (post Deum, arcano & nobis ignoto, sed tamen sapienti & iusto consilio, omnia gubernantē) CAVSAE sint tantæ Magnitudinis Imperij Turcici, & virtutis ac felicitatis Turcarum in bellis perpetuæ? His, cum

nusquam alibi, prudentiùs, disertiùs, & grauiùs, quàm in Folietæ Genuensis lucubratione, breui quidem & succincta, sed admodum erudita ac pereleganti, expositas, vidissem: communicandas cum pluribus etiam alijs, quos Reipublicæ cura afficit iudicaui.

Scio autem Il. C. T. tali ingenio, prudentia, & in doctrinarum studijs progressu felicissimo, sæpè & grauiter de Imperijs diuinitus institutis, eorumq; ordine, successionibus, & vicibus varijs, ac mutationibus cogitare: & omnium orbis Christiani & vicinorum regnorum historias, exploratè perspectas & cognitas habere. Itaq; mittere ad C. T. hoc insignis sapientiæ Vberti Folietæ specimen, antea etiam in Germania editum, sed cuius exempla nunc rariùs appareant, volui. quod, si fortè recens non legisses, non sine eximiæ voluptatis & vtilitatis fructu, te reco-

recognituram censebam. Addidi etiam, vt occasionem susceptæ à Folieta huius scriptionis candidus lector illustrius perspiceret, Belli CYPRII, inter Turcas & Venetos ante viginti tres annos gesti, narrationem, à me vtcunq; delineatam. Quo defatigati Veneti, cum post celebrem illam victoriam naualem ad Echinadas, in sinu Naupacteo, de Turcis partam, nihilominus pacem cum illis, clam Pontifice & Hispano confœderatis, fecissent: Marcus Antonius Columna, qui nomine Pontificis, cum Iohanne Austriaco, classis Christianæ dux fuerat, persequendam aduersus Turcas victoriam, constanti bello iudicans, ægrius ferre pacificationem, à Venetis factam, visus est. Inde occasio huius scripti, Folietæ, familiari ipsius, instituendi præbita est, in qua, nihil de Venetorum facto pronuncians, in genere, caussas felicissimorum in bel-

 lis,

lis, quæ Turci gerunt ſucceſſuum, ſapienter ac diſertè explicat, ad quas ſtatim te & alios legendo cognoſcendas accedere, quam diutiùs meæ epiſtolæ, ab illius prudenti elegantia longiſsimè remotæ, ineptijs detineri malo: & ſimul Pietatis ardentioris ſtudium, & metum iræ ac iudicij diuini aduerſus noſtra peccata (quæ per Turcas, vt Iudæorum olim per Chaldæos, caſtigantur) & inuocationem Dei aſsiduam & ardentem, in meo & lectorum pectoribus excitari opto. Benè & feliciter vale. Rhodopoli. Pridie Natalis Filij Dei Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, inchoantis in Eccleſia Chriſtiana annum 1594. Quem Tibi, & Illuſtriſsimo principi patri tuo Duci Bogislao, & toti Reipublicæ ac eccleſiæ Chriſtianæ, fauſtum, ſalutarem & tranquillum ex animo precor.

David Chytræus.

DE

DE CAVSSIS MAGNITVDINIS TVRCARVM Imperij.

AD M. ANTONIVM COLVMNAM, DVCEM CLARISSIMVM, AVCTORE Vberto Foliera Gennensi.

N[illegible] te dolore affectum scribis, Columna, ex pace cum Turcis à Venetis facta: Christianorumque vicem [illegible], quod Navalis victoria, [illegible] parte ductu & consilio, quae [illegible] principis Iohannis Austriaci [illegible] principium [illegible] Romanum Imperium [illegible] fuit, ingenij [illegible] ad quem [illegible] animum [illegible] [illegible] vero [illegible], [illegible] esse communem. [illegible] vero consilium quale fuerit, nec [illegible] fit, pro [illegible] habes. Sunt enim, ut tibi notū

[illegible], qui illud vehementer improbent, grauiterq́ ferant, illos nimis celeri rerum desperatione defecisse, ac sese bello, illorum inprimis caussa suscepto, subtraxisse. In quam sententiam te quoque Columna, audio propendere. Sunt contra qui illos excusandos ducant, dimicationem cum Turca non suarum esse virium cernentes, cæterasq́ Christianas prouincias ac Principes, nihil felici euentu, ac tam præclarè positis initijs excitatos videntes ad partem laborum & impendiorum capessendam, egregiamq́ occasionem arripiendam, atq; arma cum fœderatis coniungenda, societatemq́ Turcarũ, maritimis viribus, vt tunc putabatur, inundatorum, pro tot acceptis omnium temporum iniurijs vlciscendorum, atq; Europa expellendorum ineundam, Germaniamq́ inprimis sæpe à Turcis bello petitam, illorumq́ armis continenter vexatam, atq; ingentibus detrimentis afflictam, tum autem ob propinquitatem periculo proximam. Quare ea spe destitutos Venetos, ac proinde haudquaquam pares sibi vel fœderatorum societate subnixos, cum Turcis certamen esse intelligentes, salutaria speciosis anteferre fuisse coactos, rebusq; suis priuatim consulere, neq; in suam perniciem pertinaces [illegible] voluisse. Disputantur hæc in vtramq; partem a multis pro suo cuiusq; ingenio atq; adeo [illegible] studio. Nos rem incertæ [illegible] in medio relinquentes, suo quemq; iudicio, nostro non interpo-

[illegible], [illegible]. Cum præsertim [illegible] [illegible] sint, [illegible] fieri non possit, [illegible] omnia sit, quæ sine [illegible] fructu est, [illegible].

[illegible], quod fructum aliquem habere [illegible], ut [illegible], literæ [illegible] occasionem mihi [illegible], [illegible], quæ [illegible] [illegible] versaris, tibi aperiam, ac sententiam de ea re meam exponam, quam [illegible] fore [illegible] non [illegible]. [illegible] magnarum rerum [illegible] viro probabitur opinio mea, [illegible] calumnys: [illegible] probabitur, ac occasionem scriptis meis tibi [illegible], [illegible] animo insidentem mihi [illegible]. [illegible] res Turcarum Christianis [illegible] formidabiles semper existimaui, tum vero hoc tempore [illegible] [illegible] classe deleta, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ad hoc magna armamentorum & bellicorum apparatuum & naualium [illegible] haud [illegible] haud [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], prælio absumta, [illegible] haud facile [illegible] [illegible], tamen [illegible] Turcarum esse facultates, ut nihil [illegible] tanta

clade

clade [illegible] infracti, continuò alteram non minorem ferè classem compararint, omnibusq; rebus instructam & ornatam insequentis æstatis initio è portu emiserint, quæ in conspectum victricis nostræ venire ausa sit, speciemq; certaminis non detrectantis præbuerit.

Sæpe igitur mecum quæsiui, quæ caussa tantæ imperij magnitudinis fuerit, quibusq; artibus Turcæ in tantas opes venerint, tantiq; illorum sint in bellicis rebus progressus. Simul quare fiat, vt tot de nostris hominibus ad illos continenter transfugiant; Christianaq; religione eiurata Mahumetanæ sectæ nomina dent cùm contra nulla aut perrara illorum ad nos fiant transfugia. Quæ mihi in hac re veniebant in mentem, hæc sunt.

Principiò vtramq; rem dolendam potius nobis esse, quàm miram videri debere. Nam tot populos eiusdem religionis charitate, & necessitudine nobis coniunctos, cum tanta nostra, ac multorum ex principibus nostris ignominia, durissimo seruitutis iugo premi, neq; vlla nos illorum cura attingi, nihilq; de ope ferenda cogitare, ingemiscendum vehementer est, ac lugendum: tantam mentibus nostris [illegible], cùm eo magis fratrum nostrorum [illegible] miseriæ nos commouere debeant, [illegible] rerum [illegible] imminens periculum [illegible] habere. Latius enim hoc incendium indies serpere videmus,

tuos, ac proximos quosq; amplectendo ad vlteriora peruenire, neque insatiabilem Turcarum & hiantem cupiditatem vnis opibus impleri aut amplissimis & opulentissimis partis regnis quiescere, sed ex rebus captis ad alia sibi gradum deinceps facere. Quae res eo est ad timorem horribilior, quod cum omnis seruitus teterrima per se sit res, ac morte ipsa durior, tum quae à Turcis impendet, omnium quae vnquam fuerunt, acerbissimam esse, & maximè execrandam constet. Neque enim Turca satis habent parta prouincias imperio suo subiugare, sed omnibus quicunque ingenio, fortuna, opibus, dignitate excellunt extinctis, tum omni nobilitate vel trucidata, vel in remotissimas terras procul amandata, ab hoc omnibus praeclaris artibus, omnibusq; ornamentis detractis, illos in omni genere deformatos exangues, enectos ad summum squalorem, horridamq; inhumanam speciem redigunt. [illegible] quod alterum ad dolorem propenderit? plorandum ne sit, an nefarium scelus detestandum dicam? qui exigit, cadauera [illegible] terram ac caelestia bona relinquimus, Christianam religionem de coelo demissam, & ab ipso Deo immortali [illegible] traditam, quae vna ad sempiternam beatitudinem, caelestiaq; regna aditum nobis patefaciat & communiat, [illegible] omnibus vna [illegible], dispereant? Dolenda haec quidem, vt initio diximus sunt, Marce Antoni,

omnium ope contendendum, ne eadem nobis quoque accidant, neue in eundem statum ac locum, quo nullus est in miserijs inferior, perueniamus.

Verùm tanta Turcarum gloria, totque annorum felices successus, nemini in rem acutè intuenti miri videri possunt. neque enim aut inusitata est res, aut caussæ sunt obscuræ. Eæ planiores fient, si nostros, & illorum mores, instituta, consilia, disciplinam, inter se conferendo, sigillatim persequemur. Principiò illud inter omnes constat, in cæteris causis, quæ Regna, ac Respublicas ad magnas opes, magnamq́ potentiam extollant, atq; imperium augeant, religionem primas obtinere. RELIGIONIS autem duplex est munus, alterum præstantissimum illud ac diuinum, cuius caussa religio ipsa hominum mentibus diuinitus insinuata est, quod sese illa nobis ad cœlestem & immortalem beatitudinem, vt dixi, vnam & certissimam ducem præbet. quo dono nullum a diuino Numine ad homines maius peruenire potest, quodq; eiusmodi est, vt omnes opes & voluptates, omniaq́ regna, & imperia, & cætera humana omnia præ illo sordida, & nullius pretij sint. Quid enim (inquit Dominus) mortalibus profuerit orbem imperio potiri, atq; interea animæ suæ damnum facere? Alterum illud est religionis munus, quod ad rempublicam gerendam, populosq; in officio & legum obseruatione continendos pertinet. ad quam rem, sapiente

te-

tes viros, quiq; ciuitates condiderunt, & respublicas instituerunt, religione vsos esse, omnium seculorum monumenta testantur. Quæ res non modò de religionis maiestate nihil detrahit, sed eam suspiciendam magis facit, quod multiplex sit eius vsus, seseq; illa in humanas quoq; res gerendas, & moderandas, ac ciuitates conseruandas, vtilitate sua fundat. De primo illo nobilissimo munere, nullus nobis in præsentia erit sermo. neque enim ad institutam nostram disputationem quicquam pertinet. Illud tantùm obiter attigisse sufficiat, omnem Christianis hominibus ætatem esse debere in gratijs diuino Numini agendis, cuius beneficio exempti fuerimus, qui cælestis hac vera religionis mentibus hominum prælucente lumine sole agnosceremus altissimis errorum tenebris discussis, quibus religionis nostræ expertium mentes cæcatæ sunt, infinitoq; interuallo Christianam conditionem Mahumetanis præstare, qui nefario impostoris commento decepti, impiaq; dogmata sequentes, à cælesti itinere auersi ad infima tartara perpetuisq; cruciatus præcipites aguntur. Verum hæc, vt diximus, aliena sermonis sunt.

Nunc veniamus ad eam partem, quæ instituti quæstionis propria est, in qua nihil hac quidem in parte refert, vtrum vera an falsa sit religio. (nam hic, vt diximus, ad animarum salutem tantum datur) sed omnia in eo posita sunt, vt religio

quæcunq;

quæcunque tandem illa sit, caste & integrè obseruetur. Hunc autem religionis inprimis præsidio, regna & populos ad amplissimas opes peruenire, atque ad altissimum dignitatis & potentiæ [illegible] ascendere, cum firmissima ratione demonstratur, tum clarissimis exemplis comprobatur. Nam cum præcipua sit augendi Imperij rei militaris ac bellicæ virtutis via; res porro militaris duabus inprimis rebus contineatur, obedientia, & disciplina. vtriusque rei fundamentum est religio. quo factum est, vt omnes populi, quicunque ad magnam potentiam & gloriam peruenerunt, iidem religionis diligentissimi cultores fuerint. Verum, vt cæteros omittam, Romanorum exemplo contentus ero, qui omnibus populis non minus humana sapientia quàm opibus, fortitudine & gloria præstiterunt. Intelligentes igitur viri sapientissimi, ad remp. amplificandam imperiumque propagandum, maxima ac præcipua esse religionis momenta, de nulla re tantopere laborarunt, quam de eius cultu tuendo, diuinique Numinis metu, & opinione populo insinuanda. Quare religioni tantum semper tribuerunt, vt nihil neque publicæ, neque priuatæ rei, nisi Dijs auspicibus gererent. Nihil igitur inchoabant, nullum negotium ingrediebantur, nullam expeditionem suscipiebant, nullum prælium inibant, nisi auspicato. Nihilque aliud agebant quàm votis nuncupandis, & persoluendis, templis dicandis, prodigijs,

quæ

qua vinciebantur, quibus nunquam à sapientibus hominum sententia vita abrogata est fides, procurando: pace Deorum sacrificiis & supplicationibus exposcenda, quam vt populo persuaderent, omnia Deorum nutu fieri & regi; eos omnia humana animaduertere, ac cum omnium scelerum, tum sui imprimis numinis spreti ac violati acerrimos esse vindices. Quo fiebat, vt Romano populo nullum crimen atrocius duceret, quam iusiurandum violare. Cuius quanta fuerit religio, vel illo exemplo clarissime patet, cum Consul, vt populum à legum cura, quas tribuni plebis promulgarant, & à concionibus auerteret, sese legiones in expeditionem ducturum pronunciauit. Cum militiae detrectandae cum nulla esset via, nec in tribunitia intercessione quidquam praesidij, quod in verba Consulis iam adacti essent, nullaque videretur sese religione exsoluendi ratio, quam Consule de medio tollendo; consilium ceperunt Consulis interficiendi. Et habuisset res effectum, nisi cauti fuissent, nullam fore religionem exemptam, quae videretur cadi, quin omnes iusiurandi crimen putarent, quo se imbelles alij imperatorum audientes fore iubebant, in cuius verba iurauerant. Ita populus, qui in pace tot tamen contumax esse soleret, tamque ad seditiones promptus, idem in bello tam mitis ac conueniens esse, iusiurandi religione in bello videlicet astrictus, quam in pace erat solutus. Cuius

tanta vis erat, vt eius obseruationem suæ ipsorum animæ anteferrent, ceruicesq́; securi haud retractantes subijcerent, si quando male gesta re Consul more militari in decimum quemq; capitali supplicio animaduertere constituisset. Qua re fiebat, vt ancipiti mortis timore, & ab hoste & ab Imperatore proposito milites strenuam & audacem operam in prælio nauarent, ac potius quam aciē desererent, fortiter pugnantes occumberent, ne incertæ mortis metu, cuius periculum virtute, & audacia discutere poterant, in certam, cuiusq́; effugiendæ omnis a religione præcideretur spes, inciderent. Nemo igitur sanus negauerit, religionem cùm totius publicæ, tum inprimis bellicæ rei firmißimum esse fundamentum.

Ab vtris porro sanctius, & castius, a Turcis ne, an a nobis hæc ipsa religio colatur, malo in aliena existimatione relinquere, quam ipse sententia mea statuere. nonnulla tantum persequar, quæ mihi veniebant in mentem. Principio cùm illius religionis præcipuæ sint partes, vt omnia ad diuinum Numen referantur, eiusq́; voluntate omnia humana regi, & gubernari putemus; rarum est quantum Turcæ ea in re nos antecellant, quamq́; hanc opinionem mentibus penitus insitam habeant, qui diuinæ prouidentiæ tantum tribuunt, vt ea in re nimij sint, quippe qui omnia ad fati neceßitatem reuocant nullis humanis

nis consilij immutabilem. Quippe vnicuique terminum vitæ fato statutum putant, qui neq; proferri, neq; contrahi poſsit: proinde cum præstituta hora mortis venerit, eam omnino eſſe obeundam; ac nihil omnino eſſe moriendum, ſi in cubiculo tuo clauſus procul ab omni diſcrimine fueris, quam ſi in medio pugnæ ardore inter mille in te vnum intenta tela verſeris: ſi non venerit, te ab eiſdem telis iugulum tuum petentibus nihilominus, quàm in cubiculo tutum fore. Quæ opinio etſi quod ad fati neceſſitatem attinet, improbanda eſt, tamen ad id, quod nunc agimus illud habet boni, quod Turcos in prælijs intrepidos, ac diſcriminibus adeundis audaciores, ac nunquam detrectantes facit, mortis metu dempto, cum periculum non à diſcriminibus, ſed à fato pendere putent. Verum omnia humana in diuina moderatione geri, omniaq; a diuino Numine pendere, pia imprimis, ac vera eſt opinio, cui conſentientiſsimi eſſe debemus, omnesq; cauſas illam labefactare ſolitas diligenter vitare. Imprimisq; cauere, ne vllis Philoſophorum diſputationibus contraria ſuadentium ab illa abducamur, eorum præſertim, quorum ſecta maximè viget, & in flore eſt, hoc eſt, Peripateticorum. Quorum magna pars de Diuina natura ita diſputant, vt illam nulla humanarum rerum cura attingi contendant, neq; vllam illarum procurationem habere, aut verò habere poſſe, quæ etiã

ſordidiſsima res ſit, tantiq; Numinis maieſtate indigna, quæ impia opinio religionem prorſus tollit. Fruſtra enim diuinum Numen precibus, votis, ſacrificijs, omniq; religionis cultu nobis propitium facere contendimus, eiusq; pacem fruſtra expoſcimus, & opem imploramus, ſiquidem omnia hæc ab illo non animaduertuntur. Quo impedimento plane carent Turcæ, quibus Philoſophiæ ſtudium legibus eſt interdictum. Quod quamquam alia de cauſſa improbum veteratorem feciſſe non ſum neſcius, nimirum ne legum ſuarum vanitas appareret, vtile tamen Turcis cōmentum eſt, ad religionis ſuæ opinionem tuendam. Omnino Philoſophiæ hoc ſtudium, vtile ne, an damnoſum mortalibus ſit, neque huius loci, ac magnæ & longæ diſputationis eſt. Noſq; in eo inſectando in tribus illis libris, quos adoleſcentes edidimus, nimium fortaſſe acres & vehementes fuimus ardore ætatis incitati, ingenioq; ac ſe efferenti copiæ indulgentes, qui libri multis in locis corrigendi ſunt, reſq; alio ſcribendi genere tractanda fuit, neq; acri illo & vehementi agitanda, ſed æquabili & ſedato quærenda.

Hæc igitur Turcarum animis penitus inſita opinio illos diuini Numinis metuentes facit, illorumq; ſtudia ad religionem excitat & incendit. Quare fit, vt erga erroris illum plenum cultum, omnia illorum falſæ pietatis, & diligentiæ officia in omnes partes plane conſpiciantur. Nam templa ſumma

summa enim veneratione frequentant, diuini Numinis pacem atq; opem demissisime, atq; humi prostrati expetunt, res sacras venerantur, sacerdotes non modo legis suæ, sed nostros quoq; in tanto honore habent, vt illos quoquo modo violare nefas putent. Quæ res innumerabilibus piratarum exemplis, quod mirandum sit, patet, quorum plerique, cum aliquem sacerdotem de nostris cepissent, eum è vestigio dimittere solebant, ne se grauissimo crimine sacerdotis & ministri eius summi Dei immortalis obstringerent. Caventq; diligenter, ne quid contra legem apertè admittant, eamq; maximam offensionem imprimis vitant: ac si quis eius criminis conuincatur, in eum seuerissimè animaduertunt. Nulla igitur in Deum immortalem conuicia apud illos audiuntur: nulla sunt adulteria, nihil denique in quo lex violata, aut negligenter obseruata sit ostensa.

Quanquam non sum nescius, atrocia flagitia, impia & execrabilia illorum lege illa permitti. Cuius obseruationis illustre exemplum nostra ætate à summo imperatore Solimano editum non grauabor referre. Nam cum vna ex puellarum gregibus, quos summi Imperatores intra septa in concubinatu habent (licet enim per Mahumetis leges concubinas habere quot plurimas alere possunt homines) frequentius quam cæteræ cubiculum accersita, summum Imperatorem sui amore ca-

ptam sensisset, vafro commento assecuta est, vt ab Imperatore manumitteretur (in seruitute enim Imperatoris sunt pueri, & puellæ, qui septis illis includuntur) cumq́ postea lectica, vt assolet, missa accerseretur, mirari se illa summi Imperatoris rationem vehementer respondit, qui tantæ maiestatis princeps sacram Mahumetis legem, qua liberarum concubinatus disertis verbis prohibeatur, aperte violare non vereretur, eaq́ in re apud populos, quorum oculi in illum essent coniecti, tam grauiter offendere. Qua responsione commotus Imperator libidinis impetu in præsentia inhibito, postero die quæsiuit ex legis peritis, an per legem liceret, liberas mulieres in concubinatu habere. quod cum illi negassent, Imperatorq́ puellæ, quam perditè amabat, consuetudine carere non posset, illam vxorem duxit. Non necesse habeo nunc contra referre, vt sese hac in re habeant Christiani, ne vulnera, quæ sanare non possim, attrectando refricem.

Proximum à religione locum in re publica gerenda, atq́ in Imperio amplificando obtinet Disciplina. In qua nihil est, quod nulla inter nos & Turcas suscipiatur comparatio, cum apud illos summa, apud nos fermè nulla prorsus sit. Illud enim constat, summum Imperatorem statis temporibus conquisitores omnibus Imperij prouincijs circumittere ad puerorum delectum habendum, qui omnibus primæ ætatis flore ciuitatum in conspectum

spectum adducti, quorum indoles ex forma, habitu membrorum, totaq; corporis specie & aspectu probatur, eos deligunt, eorumq; greges in Regiam adducti in disciplinam traduntur, in qua iaculandi, equitandi, arma tractandi, omnes denique militiæ artes docentur, animiq; ac corporis vires longa exercitatione corroborantur, neq; quisquam ad militiam admittitur, aut ad bellica munera assumitur, nisi longa hac disciplina, & vsu assuefactus. At nostri contra exercitus hominibus militarium rerum rudibus, omniq; disciplinæ expertibus constant.

Huius autem disciplinæ triplex est vsus, & vtilitas. Prima est hæc ipsa rerum bellicarum peritia, ac firmius corporis robur, quæ in Turcis tanta sunt, quanta assidua & diuturna exercitatio efficere potuit. Cuius roboris argumento sit illud sæpe editum specimen, sagitta ex arcu Turcico tanta contentione emissa, vt summam remi partem, atque a scalmo interiore crassitudinē fere dodrantalis transfigat: ita vt cuspis spiculi ex altera parte appareat. At nostri contra milites, ad militares ordines temere, ac sine delectu adscripti, omniumq; rerum ignari, tum vsus militares atq; artes discunt, cùm illas multò antè perceptas explicandi tempus venit.

Altera est illa vel summa vtilitas, laborum inopiæq; tolerantia, animusq; aduersus omnia mala, ferrumq; penuriamq; inuictus. Assidua enim

exercitatione assuefactus animus nullo labore vinci potest, tenuique victus, ac cultus, summaque parsimonia, in qua educati sunt, paucissimis ac necessariis rebus contenta est, maximaque copiæ minimis commeatibus aluntur. quo fit, vt in bello expeditiores sint illorum exercitus ac classes, haud magna sarcinarum atque impedimentorum vi agmen tardantibus. At nostri exercitus & classes ingenti vasorum,& supellectilis mole grauantur, militesque ad laborem insuetum subitò deficiunt, neque, nisi omnium rerum copia circumfluant, possunt durare, neque necessario victu contenti, delicatum quoque quærunt, eoque iam turpitudinis res processit, vt maior penè sit conuiuiorum, & omnium apparatuum in bello & expeditionibus, quàm in pace & in vrbano ocio luxus. Pudet referre, iam niuem ad potum refrigerandum classibus circumuehi.

Tertia est,Obedientiæ vtilitas,qua virtute res bellica imprimis continetur. at hæc apud Turcas tanta est, vt neque nostra, neque vllis sæculorum ætatibus apud vllas gentes maior fuerit, cum contra nos contrario vitio flagitiose laboremus. Contumaces enim sunt milites nostri, neque imperiis obedientes, quippe qui nulla disciplina mansuefacti sint, nullo[illegible] pœnæ metu in officio contineantur, vt Christianorum castra[illegible] multum nostrorum seditionibus, quam hostium oppugnationibus infestiora[illegible] sint. Quo vitio ne

Duces

Duces quidem ipsi, ac proceres carent, quorum plerique depravatis cupiditatibus, ac priuatæ ambitioni, quoque nihil fœdius est, quæstui seruiunt, ac bellum cauponantes rempublicam produnt, nullamq; principibus suis non modo fidelem in bello operam nauant, sed alterum gloriæ inuidia & obtrectatione, ad rem bene gerendam sibi ipsi sæpe mutuo impedimento sunt, nulla pœnæ expectatione à tanto flagitio deterriti: ut nullus iam sit apud nos, qui deprehendantur, infamiæ dedecoris & infamiæ locus.

Iam verò virtutem, quæ in caussis imperij amplificandi præcipua est, si maiorem in Turcis, quam in nostris hominibus esse dixero, & inimicissimus in gentem nostram fuerim, & magnam inuidiæ molem mihi conflarim. Illud tantum dicam, virtutem maiore in honore esse apud Turcas. Illicq; viros esse in rebus militaribus lucrum, quiq; tamen hominibus munera mandari, quorum conspecta virtus, atq; in rempublicam merita, per omnes deinceps honorum gradus ad summos honores extolluntur, cum apud nos nobilitas altissimum locum teneat, eoq; maximis honoribus dignos videamus, qui cum nullum sui documentum dederint, sola nobilitatis familiæq; splendore meruerint, quo nos indignabundi fremimus ut in summam virtutem ascendit, quorum nulli clarissimam militiam deserentes, in qua nullum virtuti suæ locum esse vident, omnemq; sibi erepcn-

crescendi spem præcisam intelligant; ad Turcas se conferunt, quos virtutis fama spectatos Turcæ complectuntur, omniq; honorum genere prosequuntur, & ad summos militiæ gradus extollunt, quippe qui qualis sit vir, non vnde sit, quærendum putent, neq; virtutem tanquam fortunæ bona hæreditariam relinqui didicerint. Equidem *non nego nobilitatem in magno pretio esse debere, magnamq; vim habere ad hominum animos ad virtutem excitandos, magnumq; ijs hominibus, in quibus virtus sit, addere ornamentum. Verum illam virtuti præferri; eaq; de caussa, grauissimas reipublicæ partes, ac bellicarum rerum summam hominibus mandari, qui sola nobilitate commendentur, hoc planè improbandum est, reiq; publicæ damnosum. Filios ac fratres Regum eximios facio, quibus summum Imperium mandari, non modo non damnosum, sed vtile in primis reipublicæ est. nam cum in omnibus humanis rebus plurimum auctoritas valet, tum verò in bello tanta sunt illius momenta, vt maxima rerum pars in illa posita videatur, quippe quæ obedientiam comitem habeat, quam rem militarem inprimis contineri diximus. Quare illorum imperijs milites & Duces haud detrectanter parent, quippe quorum summa dignitas omnem inuidiam & obtrectationem excludit: ideoq; illi operam nauant, quod egregia virtutis facinora in ipsorum principum oculis edita,*

neq;

neq; latere possunt, neq; obtrectatorum calumnijs obscurari aut eleuari, sed debita præmia expectet.

Postremo, pœna & præmio respublicas inprimis contineri consentiens est veterum sententia, qua vna in re mirum est, quanto interuallo Turcis simus inferiores. Verum ego me magnam inuidiæ molem nomini meo conflaturum, grauissimeq; apud multos offensurum intelligo, si Turcarum rationem nostræ anteponerem, à qua re tantum absum, vt nostram longè humaniorem, & præstantiorem esse statuam. Turcarum enim omnia consilia & instituta ad bellum referuntur, contra apud nos pacis & otij studia potiora, ac maiore in gratia sunt, maioreq; opera & diligentia, ac maiore pecuniarum & temporis impensa excoluntur.

Principio, ingens est apud nos Sacerdotum ac Monachorum numerus, hiq; amplissimas opes, & magnam potentiam possident, ac splendidissimum cultum tuentur, latifundiaq; & opulentissima ac frequentissima cœnobia per omnes Europæ prouincias occuparunt, maximaq; fructuum & vectigalium nostrorum pars illis cessit. Qua in re laudanda inprimis est maiorum nostrorum pietas & sapientia, & qui in sacerdotum ordinem, & in sacras res tam liberales fuerint, quiq; tantam opum suarum partem in diuinum cultum splendide tuendum, atque in egentium inopiam sublevandam, bonarumq; artium, &

doctrina

doctrinæ studia fouenda & alenda tam largè contulerint.

Præterea, Iudicia apud nos maioribus contentionibus maioreq; eloquentia ac longiore temporis tractu exercentur, quare magnus est apud nos iurisconsultorum, magnus iudicum, oratorum, caußidicorum, scribarum numerus, quibus amplißima præmia, & magnæ mercedes sunt constitutæ, forensisq; opera & industria haud exiguam Christianarum opum partem ad sese trahit.

Iam verò literarum, & doctrinæ Gymnasia frequentissima apud nos sunt, quæ magna impensa ipsi quoque tuemur, multiq; sunt, qui ad illa se conferant, in doctrinæq; studijs, quæ in magno honore esse videant, aut omnem, aut magnam ætatis partem ponunt.

Postremò quanti, Dij immortales, sumptus fiunt in omnium artificia, quam immanes apud nos sunt substructiones, quanta & publicorum, & priuatorum ædificiorum copia & magnificentia! quanta signorum, tabularum, stragulæ, cælati argenti, supellectilis vis! quantus domestici, ac quotidiani cultus splendor! quanti conuiuiorum apparatus! quantus in vestitu, & in omnibus rebus luxus! quantis mercedibus eiusmodi rerum artifices aluntur! Quæ omnia ut Christianas prouincias mirè exornant, atq; ut Turcæ rudes & agrestes præ nobis videantur, faciunt; ita bel-

lic-

ligis rebus & augendo imperio minime apta sunt. magnam enim opum Christianarum partem in bellum insumendarum auferunt.

At contra apud Turcas hæc omnia tenuia, aut nulla sunt. nam sacerdotum numerus exiguus est, iisdemq; pertenuia, necessariis tantummodo rebus suppeditantur. Iudicia nullis contentionibus aguntur, breuiq; ac semel, aut summum iterum causa dicta, sine hac tanta commentariorum congerie forenses causæ transiguntur. ut nihil necessaria sit tanta patronorum & scribarum opera. nulla sunt apud illos Monachorum instituta, nulla ædificiorum moles, nullus in quotidiano cultu splendor: victus tenuis, neque ulla corporum artificia elaborata; neq; enim Turcæ hæc curant aut suspiciunt, sed omnia illorum in bellicos usus insumuntur, omnesq; opes, ac præmia variis militaribus cedunt. Hi soli apud illos sunt in honore, ut mirari non debeamus strenuiores & bellicosos viros Christianæ militia relicta, cui exigua præmia sunt proposita, quorum etiam paucissimi participes sunt, ad eam sese conferre, quæ ipsos dignitate & opibus augeat.

Cum igitur una tantum sit apud Turcas ex bellicis rebus crescendi uia, haud mirum uideri debet, omnes illorum curas in eam rem intentas, quæ una ipsos ad honores, opes, potentiam perducat. Quo fit, ut illi bellica gloria, & rerum gestarum magnitudine cæteris gentibus antecellant,

lant, ingeniaq; apud illos sit militum, & fortium virorum numerus, magnaq; equestres & pedestres copiæ alantur, illorumq; nomen omnibus sit terribile, atq; in bello, quæ pro augendo Imperio continenter suscipiunt, victores euadant. At nostrorum hominum studia in varias res distrahuntur, operaq; & industria in multis artibus occupatur, vt perexigua pars bellicis studijs possit vacare. Manuum enim infiniti generis artificia, literarum studia, rerum sacrarum professio, maximam Christianorum hominum partem à bellicis cogitationibus auocant. Non enim viam homines libentius insistunt, quæ planior & tutior minusq; laboriosa est, ac discriminibus prorsus caret: ad illudq; vitæ genus sese conferunt, quod ad eosdem honores, & ad easdem opes nihilo minus eos extollit. quo fit, vt vrbes nostræ mercatorum, opificum & sellulariorum copia sint refertæ, omniaq; Philosophorum, & Theologorum disputationibus, & forensibus clamoribus personent. Quæ res vt vrbes nostras mire exornant, ita rem bellicam eneruant, exiguaq; proinde est apud nos bellatorum copia, viresq; sunt imbecilles. Qua in re illud pro certo, ac subducta ratione, affirmare non dubitabo, ex ea ætate, quæ fit armis ferendis, vix centesimum quemq; apud nos militaribus studijs sese dedere, cum contra Turcarum longe maxima pars militarem rem colat.

POENÆ verò quarum vsus ad ciuilem

& militarem disciplinam continendam inprimis valet, apud nos quidem æque atq; apud Turcas constitutæ sunt. Verum non in legum decreto, sed in obseruatione sanctitas disciplinæ posita est. At nos legum seueritatem, aut eloquentia vafriq; patrocinium, & oratorum commentis vitamus, aut gratia inflectimus, aut potentia perfringimus. Contra apud Turcas nulla est aut culpæ deprecandæ via, aut pœnæ subterfugiendæ spes. Quo fit ut omnia apud nos corrupta, & soluta sint, summaq; sit omnium rerum licentia, atq; omnia pro animi libidine administrentur, milites q; pæne nutu liberi omnia solute & negligenter agant, ad hæc omnia seditionibus & rixis misceant, neq; dicto audientes sint, verbis tantum feroces, facto ignaui, in aciemq; producti prælium vix audito imperio omittant, ac primis ordinibus leuiter impulsis, omnes sese, ne tentata quidem pugna, in fœdã & effusam fugam coniiciant. Duces vero apud nos multi ad hoc quidem præstantes sunt, ab omniq; sorde liberi atq; omni infamia intacti. Sed quid tandem faciant viri quamuis egregij in tam corruptis moribus? Vbi ipsa illorum virtus adulta iam vitijs est. Quamquam ex summis quoq; ducibus nonnullos scimus priuata consilia, priuatasq; cupiditates, bono publico anteferre. Inferiorum verò ordinum ductorum haud minora, quàm militum sunt flagitia, quorum maxima pars bellum ad quæstum

quæstum conuertunt, militiamq; ordinantur. Stipendia enim intereuntium militum numerantur, alijs in locum eorum exercitus suffragatur, subornatis. Quo fit, vt copiæ nostræ stipendiarij frequentes sub signis sint. Omnibus eiusmodi vitijs castra Turcarum carent, quietissimi enim sunt milites, atq; Imperij obedientissimi, militariaq; munera impigre obeunt, atq; omnem ferociam prælio reseruant, quod ingenti vigore animi ineunt & sustinent, neque primis aduersis rebus secundisq; hostium fortuna franguntur, aut animum deficiunt, sed metu legum & pœnæ, quam hostium metu continentius fortissime dimicantes, locumq; assignatum tenentes fortunam se vertentem expectant, summaq; vltima experiuntur. Quippe quibus acerrimi supplicij horribili ac fœda specie animo obuersante, fixum ac statutum est aut vincere aut descendere, aut si virtuti fortuna inuiderit, honesta morte, atq; ab hoste oblata, in acie potius cadere, quam domi collum securi subijcere, aut laqueum carnifici præbere. Cum militum obedientia Ducum virtus certat, qui nulla priuata consilia a publicis separata habent, omniaq; ab illis, & fortunam virorum efficax, & egregiorum Ducum munera in rempublicam & in summum imperatorem tractant. Habes Columna clarissime, quæ mihi de imperio Turcarum in mentem venerunt. ea si probabis, lætabor: sin minus, comprimes, ne ea

*[illegible] hominum veniunt, quo de iudicij mei exi-
stimatione sis [illegible].*

DE NOBILITATE TVRCICA.

Ex Augerij Busbequij Itinere Amasiano.

*NVLLVS in frequentissimo Caesaris Re-
gionum aula & tanto coetu Nobilis
nisi ex suis virtutibus, & fortibus factis. Nata-
libus nemo à reliquis distinguitur. Honor cuiq;
pro muneris & officij, quod administrat, ratione
defertur. nullum ibi de loco certamen; munere
quo fungitur, suum cuiq; locum assignat.
munera verò ea Princeps ipse distribuit.
in quo non divitias, non fumum nobilitatis pendit,
non gratiam cuiusq; aut multitudinis iudicium
moratur, sed merita considerat; & mores in-
geniumq; atque indolem intuetur. ex sua vir-
tute quisque ornatur: ii magistratus, qui sunt
ad ea obeunda idonei, praeficiuntur. Suos ibi
quisq; natales suamq; fortunam, quam fingat pro
arbitrio, in manu habet. qui rerum primi à
principe veniunt, ferè sunt pastorum aut bubulco-
rum filij: de quo, tantum abest vt eos pudeat,
ut etiam inde se glorientur: eoq; plus sibi tribuunt,
quo minus maioribus, aut natalium fortunae debent.*

neque enim eam nasci, aut propagari, traduciue virtutem putant: sed partim à Deo dari, partim bona disciplina multoq; labore & studio comparari: vtq; paternam artem nullam, non musicam, non arithmeticam, non geometriam, sic nec virtutem ad filium aut hæredem transire; nec animam ex semine paterno suscitari, vt filium patris similem nasci necesse sit; sed cælitus in corpus infundi credunt. Igitur ea in gente dignitates, honores, magistratus, virtutum & meritorum præmia sunt, improbitas, ignauia, inertia nullo honore pensantur, iacent, contemnuntur. Ergo illi rebus bene gestis florent, dominantur, imperijq; fines quotidie proferunt. Apud nos alijs viuitur moribus; virtuti nihil est relictum loci: omnia natalibus deferuntur: ex opinione natalium omnes honoris aditus occupantur. sed de his rebus aliàs fortasse plura.

AVGE-

AVGERII BVSBEQVII EXCLAMATIO:

Siue

De re militari contra Turcam instituenda Consilium.

Capta a Cyro, Persarum Rege, Sardibus: cum passim urbs diriperetur, militesq; passim caedes ederent: memoriae proditum est, unum de Cyri militibus in ipsum Lydorum regem Croesum [illegible] penetrasse: ignarumq; quis esset, stricto gladio, mortem ei afferre voluisse. Qua re conspecta puerum Croesi filium, qui adhuc ad id tempus mutum & elinguem, [illegible] clamore eruppisse: atq; primum vocem [illegible] quibus militem ab occidendo rege deterreret: ita parentis & periculi magnitudinem [illegible] potentem fecisse vocem, cui usum eum ad id tempus natura negasset. Atq; haud scio an mihi, quanquam in re dissimili, simile quiddam usu veniat: ut quem putas dicendi rudem & impeditum, & qui publice verbum nullum unquam fecerim, dicturum mutum esse non patiatur, sed in [illegible] patriae discrimine vociferari & exclamare cogat;

non vt hostem cum iugulo ferrum intentantem deterream (neq; enim id eius immanitas patitur) sed vt communitam vt sibi caueat: & simul ciues meos commonefaciam, vt, dum tempus est, ei opem ferant & saluti eius consulant. Nam (Dij vestram fidem!) quid hoc malum, infelicitatis? quæ hæc miseria est? iam ferme hostis Turca innumeris pene gentibus deuictis per tot regnorum regnorumq; fragmenta, cadauera ad nos iter sibi patefecit, patriæ nostræ iugulo mucronem admouet, neq; tamen commouemur, aut saluti eius consulimus. In vrbe si quod incendium est incendium, nemo est qui non celeriter aquam ad restinguendum concurrat; quantum quisq; viribus opem ferre conatur. At nos qui patriæ tam amantes haberi volumus, in tanto eius periculo, ociosi duntaxat & inertes spectatores nos præbemus; nec eius aspectu incendium defendendur, non sacra, non religio nostra defendenda, non coniugum & liberorum lacrimæ vrgent, vt se in fœdissimam seruitutem abripi patiamur, deprecantibus, commouent. ignauissimum quemq; animal, vbi prælium periculum parit, nulla et vernatur, per ferrum & flammam oppugnatum coniugem suos viri fortes, posteritatem nostram ostare hostibus, ad aeternam ignominiam & turpitudinem, exemplum destinemus, prodemus? num quæ reliqua nobis spes, quod columen, quod præsidium? nam in eius hostis bonitate atq; clementia

tia

tia spes aliqua reponenda: qui posteaquam ex suis latebris erupit, humanum sanguinem sitire fuisse nunquam destitit: an in eius aequitate & moderatione? qui pacem, qui foedera, nunquam pie seruit? apud quem nulla valent communia voluptatum gentium leges; quem nullus pudor, nulla beneficiorum commouet; qui fidem, qui insu- [illegible] Christianis datam, violare, vbi [illegible] suis conducit, [illegible] nullius esse, [illegible] putat [illegible] in nos [illegible] religio, [illegible] maiorum [illegible], regnaque [illegible] capulitur, ipsi denique [illegible] & [illegible] [illegible] nostrorum [illegible] [illegible] vis errantis via, si aut [illegible] nostram, aut [illegible] obliuionem, vel [illegible] ad [illegible] nostram praesentem speramus. [illegible], quo [illegible] atque [illegible] & bene [illegible] e- [illegible] in nos eius bellis [illegible] qui haec omnia non virtuti, non [illegible] accepta, sed [illegible] sed [illegible] rerum nostrarum imputat: in hoste [illegible] quod spem vllam collocemus; in nobis si nulla est, neque sane restat aliud, quam vt [illegible] homines, [illegible] morte [illegible], vt placide ad supremum casum nos componamus, & tanquam clausis oculis [illegible] in praeceps [illegible] nisi [illegible] [illegible] putemus; quam [illegible]

tissimi,

aßimi, cui victoriæ tam terra quam mari, breuißimo temporis spatio parte, tam opere nobilitatum. Quæ velut igne, a paruis initijs orto, omnes iam ferè totius orbis terrarum partes conflagrarunt, quem bellis fractis reformidant orientis populi, Aßyrij, Persæ, atq. Armenij: cuius vires atq; arma ipsi quoq; Scythæ sæpe iam senserunt, & qui suis ex altera parte caloribus tuti esse poterant, Aethiopes. nam de nostra Europa quid dicam? captum vidimus Belgradum, obsessam Viennam, & prædas Lincio vsq; hostiliter abactas: tantos progressus ad nostram perniciem, præter alias victorias, vnus Suleimannus facere potuit. Nostrorum regum est, pro terræ cespite ab stirpe vltima ad seros vsq; nepotes inter se bella continuata, Othomannorum singuli (vtinam ne tam verè quam dolenter dicam) suis victuris regna regnis semper accumularunt: ita vt quicquid olim florentißimæ nationes, vniuersis suis complexæ sunt, Aßyrij, Persæ, Macedones, Romani, solo iam suo ditione continuisse videantur. & nescimus adhuc quo versemur in periculo? quid tot urbes, qui montes, quæ solitudines, aut qui populi in medio relicti, quorum præsidio nos ab horum impetu tutos fore sperauimus? amissa, prostrata omnia. hærent in ceruicibus nostris, quos procul perhorrescere debebamus, patriæ sanguinem, atq; vltimo spiritu certandum est hosti immanißimo: neque ne id quidem solatium relinquitur,

quod,

quod fieri solet in grauissimis mortalium cladibus, vt cum bona sit simul, hac vtile non fore diuturna. saepe quidem Barbarae nationes, multis prouinciis quasi tempestate quadam subita aliqua procella, grauem calamitatem intulerunt: sic Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Tartari multas regiones inundarunt, magnisque cladibus afflixerunt. quae tamen eo tolerabiliores videri potuerunt, quod certa spes perpetuas non fore relinquerentur. itaque postquam illa veluti tempestas praeterierat, quae afflicta magna parte deleta videbantur, mox recreata reuiuiscebant. sed haec bestia est vigilantia, tum seruat disciplinam ea virtus in conseruandis iis quae sibi adiunxit ratione, vt regnat, ac dominatur, vt vbi semel vestigium fixerit, vix se moueri nunquam patiatur: nunquam se attollat, si quas semel illa calamitas depresserit: adeoque difficile dictu videtur, sit ne in acquirendo acrior, an in tuendo quae acquisierit firmior atque validior. Tanta igitur in periculo positi cur non tam publicum incendium, cur non mulcemur, cur non conamur, cur stupet ac nobis ingeniosa illa necessitas admirabilium effectrix operum? Erat aliquando videmus, extremo casu depressos, quam multa pro sua libertate fortiter conantur: nihil non audeant, omnia periclitentur, si quam forte euadendi viam inuenire possint, vsque ante cessent quam vitam vna cum sanguine profundant. Sed hic forsitan, dicet aliquis: Quid

*est [illegible] [illegible]? non præsentem rerum sta-
tum deplorare, de periculo atq; imminentibus
malis declamare, quam facile est. remedia est
opus. id requiritur. de eo dic si quid habes. Di-
cam, & quidem paucis. Armis opus est? opus est
armis contra vim atq; arma. sine armis fieri ni-
hil potest [illegible]. horum præsidio salus patriæ nu-
trienda, aut nobis omnibus ad vnum pereun-
dum [illegible] [illegible]. sed vbi [illegible]
[illegible]? arma capessamus[illegible]; quæ quidem non
intimis terræ [illegible] [illegible] latent (& si la-
terent, magno quam [illegible] eruenda essent)
neq; [illegible] procul ex vltimis terris arcessenda:
sed iam parata, [illegible] in promptu, sunt, si volu-
mus, in manibus. nascuntur [illegible] apud nos
viri, est [illegible] [illegible], bello apta, pro patria,
pro aris & focis [illegible] [illegible] parata. non
[illegible], non ferrum, non aurum, non opes, non
[illegible] tormenta, non reliqui ad bellum ap-
parat[illegible] [illegible] [illegible] quæcunq; ad res magnas
& suscipiendas, & conficiendas requiruntur,
nobis larga manu suppeditauit diuina benigni-
tas, [illegible] ne sumere [illegible] [illegible], in-
[illegible] nostra & [illegible] [illegible] desiderantur,
[illegible] [illegible] [illegible], dum [illegible] adhuc vi-
res [illegible]; antequam debilitata [illegible] [illegible]
[illegible] sero & [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]; [illegible] [illegible], quid [illegible]
[illegible], [illegible] est? & [illegible] sunt integræ,*

ad

ad medicinam mentionem nauseant, neq; possunt [illegible] addunt ut salutaribus in tempore potionibus utantur: sed ubi opportunitas præterijt; morbusq; adeo invaluit, ut debilitatis viribus medicamento non sit locus; frustra medici [illegible], neglecti, remedia requiruntur. Quorum exemplo nobis cavere debemus; & antequam pluribus [illegible] vulneribus [illegible] plane conficiat, dum plaga [illegible] est, dum tandem omnia præsidia [illegible] in tempore adhibere, hoc est, [illegible] totumq; nos ad defensionem comparare. Quæ omnia sincerè agentes, Deo ritè [illegible] precesq; nostras haud aver[illegible] [illegible] poterimus. Quod si per [illegible], mortis nostræ velificari velimus, & [illegible] compendio à DEO si[illegible] [illegible] sine labore nostro, [illegible] [illegible] precibus impetrare [illegible] [illegible] nostra se haud facile [illegible] præbebit [illegible] nostro jungamus effectis: & pares diligentiæ, constantiæ, virtutis & fortitudinis, [illegible] potissimum usum alicubi [illegible], [illegible] nisi [illegible], feras [illegible] agricola, frustra à DEO [illegible] [illegible] in [illegible] inferioribus [illegible] [illegible] DEVS, quem haud temerè negligentiam [illegible], diligentiæ, assiduitati, solertiæ, [illegible] proposuit: qua negaret [illegible] [illegible] Musicam, Astronomiam, Mathe-

Mathemata disce, labora, neruos contende. hac causa tibi nobile mereabis nomen: per eam viam, eosq; gradus quos DEVS posuit, tibi persequenda sunt. instrumenta ad ea consequenda, modò tibi ne desis, largitus est; ea adhibeas viuere: dabit ille benedictionem, & incrementum. Vis tueri patriam, hostem profligare, parta victoria? non hoc tempore quieto sedens, non mernis otiosis consequendum est: arma capienda, tractanda, addiscenda militaris ratio: sustinendum est labore, solis, frigoris, sitis atq; inedia. his armatus atq; instructus, diuinam opem implora, atq; ita tanquam exemplum, procede in aciem. munere tuo fungaris, vt instrumentis quæ tibi Deus dedit rite vtaris, seruasti eius ordinem, neq; postea ab eo leges contempsisti; tum vitam pijs precibus vitaq; integritate eius clementiæ & bonitati commenda. Non est nostri arbitrij neque facultatis victoria; sed Dei solius beneficio contingit. eum tamen non legitimè neq; ordine petentem haud sæpè compotem fieri videmus. & si fortè quandoq; fiat (quod sanè fit rarissimè) id tribuendum est miraculo. At nos DEVM tentare non debemus, neq; temerè quicquam conari. Nec malè, meo quidem iudicio, Cato apud Salustium, Senatum adhortatus, vt contra Catilinam arma caperet, his verbis vtitur. Scilicet res aspera est: sed vos non timetis eam, immò verò maximè. sed inertia & mollitia

animi,

[illegible] confis-
ssima, videlicet Diis immortalibus con-
fisi, qui hanc rempubl. sæpe in maximis
periculis seruauere. Non votis neq; sup-
pliciis muliebribus auxilia Deorum pa-
rantur. Vigilando, agendo, bene con-
sulendo, prosperè omnia cedunt: vbi
socordiæ te atque ignauiæ tradideris,
nequicquam Deos implores: irati, infe-
stiq; sunt. *Nos ergo, quod ad partem nostra-*
[illegible] tempore non [illegible]
[illegible] misericordiam
imploremus [illegible] in castris, in opere atq; [illegible]
[illegible] à bonis atq; prudenti-
[illegible] publicæ calamitati medendi ra-
tionem [illegible] feliciter e-
[illegible] ad arma & manus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] contra Turcam hactenus parum profeci-
mus [illegible]
[illegible] est e-
[illegible] Turcæ fines nostros infesta-
rent [illegible] ad nos [illegible]
[illegible] operam, ut nos quoq;
[illegible] quam mili-
[illegible]
[illegible] documentis cognitam
habebæ-

habebamus? quo vincere consueueramus? non o-
pinor, sed potius hunc desideramus. Pulsata lon-
ge lateq; tympana: ad eorum strepitum conue-
nere, lecti sunt, quibus visum est. tertius ferras-
se quisq; qui loricam aut thoracem nunquam
induerat. nec hostem vel à belli limine salutarat.
reliqui quales? homines luxu perditi, decoctores,
ganeones, aleatores, obærati, exsules, atq; his
similes (paucis exceptis) ferè reliqui, quos eo per-
duxit non patriæ caritas, non æquitas caussæ, non
religionis studium, non amor excitende victo-
riæ, sed ebrietatis, aleæ, rapinarum, sacrilegiorum,
stuprorum, & (vt vno verbo dicam) scelerum
& flagitiorum omnium impunitas atq; licentia.
Cum huiusmodi turba, nullo dilectu collecta, vel
potius cum fæce perditorum hominum, Deo pariter
atq; hominibus inuisorum contra tantum hostem sa-
cram videlicet aggredimur bellum. itaq; non tam
militum conuentus quàm Bacchanalia, nostra
castra videri possunt: vbi luxuria, corruptela,
libidine, impietate, crapula, tumultu, rixis atq;
cædibus strepunt, & permiscentur omnia. his ta-
men tam bellus miles, magnis impendiis, prouo-
catus è suis sedibus excitandus magnaq; cum iactu-
ra temporis, vbi etiam res quandam celeritatem
exigit, perducendus. Brutum & effœtum habere-
bus, Hannibalis militem, Campaniæ luxus & de-
liciæ fregerunt. nobis nostra ipsa vita compa-
rat; imbelles, inertes, pigros, in castra ve-
nimus.

ius. Nam si hostis desit, mora paucorum men-sium, aut [illegible], aut primarium suspe-cum consi[illegible] magnas copias nostras [illegible] & [illegible]. & nos miramur, cum hoc accipiamus, nihil magis contra exercitatissimum hostem prouidere? Si quas priuatim paulo se-cretiores facultates geramus, aut per loca la-tronum infesta, nobis faciendum sit iter; non temere, nisi spectatissimis comitibus, corporis nostri custodiam committimus: sed nec si gra-uem quempiam negotium incidit, id nisi hominibus exercitatis & peritis mandare solemus. Hic vbi summa res, communisque omnium salus agitur, tam sumus negligentes, vt copias non modo non idoneas, sed iam pene profligatas, ante-quam in aciem educantur, hosti ad victoriam [illegible] obijcere non vereamur. Reuertor itaque eo, vnde paulo dixi, aut idoneorum armatorum pre-sidio publicam incolumitatem tuendam, aut nullam gentem relinqui, quae nos ab iniuria [illegible]. Quem igitur militem requiro? nostrum imperio [illegible] de nostra populatione [illegible]. nam cum in rebus bellicis plurimum valeat celeritas; eaque vel ma-xime contra Turcam hostem expeditissimum, necessarium sit militem [illegible], qui non procul arcessendus [illegible] sit: sed sit in promptu & tamquam ad manum semperque nobis paratus. Atque hunc non temere, neque sine ob-

lectum

legum, sed promiscue omnium, qui arma ferre possunt, magna industria delectum. in quo maximè cauendum, ne is eligatur, qui mollitiei cultui atq; vitijs assueuerit, aut quem prima educatio vitijs infecerit, aut segnities otium: ne vecors, ne insanus, ne contumax, ne turbulentus, ne seditiosus: sed sit adhuc à delicijs integer, aptus tolerandis laboribus & euius bene corporis habitus: tum verò qui simplicitatem, animiq; magnitudinem quandam, toto vultu atq; omnibus oris lineamentis præ se ferat ac spiret. qua de caussa, artis alicuius laboriosæ, quam sedentariæ, assuetum, rusticum quem velitanimus, in monte quam in planitie, in ca... quam in medijs delitijs natum malim. hunc ita electum militaribus præceptis armorumq; scientia erudiri velim. Armatus hastam vibrare & versare, gladio item, & minore bombarda sciamus uti, seruare ordinem, & sub armis ad modicum spatium decurrere consuescat. veram laudem appetere, flagitium pœna lethi odisse, veritatem colere, & ab omni in DEVM verborum contumelia sibi temperare discat. Item dicto audiens sit suo duci, eiusq; animaduersionem patienter admittat: in hostem ferox, in commilitonem lenis & tractabilis, victus parsimonia, neq; crapulæ, neq; ebrietati subiectum locum relinquat, postremo suo stipendio sit contentus, atque ab omni præda, præterquam concessa, se abstineat. Huiusmodi disciplina informari militem

oportere

exercitu duce, qui contra tantum hostem possit resistere, neq; tamen eum statim in aciem producere, aut de summa rerum, tyrones cum veteranis, velim decernere, sed in stativis præsidijsque eum collocari, & excursionibus, leuioribusque prælijs paullatim in belli consuetudinem venire. Qua ratione vtilius pati, hostis conspectum ferre, & [illegible] timoris [illegible] assueta serit, sensim deponere consuescat. hoc ita instituto & confirmato, non contemnendum gradum ad spem melioris fortunæ factum affirmare audeo. Quare in eo, vel potissima labore & cura est ponenda, vt homines armorum & rei militaris peritissimi conquirantur; à quibus ij, quos diximus, tyrones, veræ & germanæ disciplinæ militaris præceptis formentur. Hos summa virtute, continentia, & seueritate præditos, nullis auaritiæ sordibus contaminatos requiro, vt nec militem [illegible], ut communis salutis spem [illegible] [illegible] : [illegible] & [illegible] exemplo, ad summam virtutem [illegible] [illegible] hoc nostro exercitu, cum enim in hostem semper [illegible] [illegible] communi [illegible] quibus sane [illegible] [illegible] numerum [illegible] [illegible] [illegible] hodie fieri videmus, [illegible] [illegible] & [illegible]

[illegible]

*mina vbi acie confligendum sit, magnum adea-
tur periculum, dum imperatores ex ducum rela-
tione decepti, se copias numerosiores habere
quam res sit credunt. Sed antequam longius pro-
grediar, hic locus postulare videtur, vt quorun-
dam bonorum virorum sententiæ respondeamus
quorum iam omnis intelligentia eius seculi atq;
regionis, in qua nati sunt, finibus circumscriba-
tur, neq; longius sit euagata; hæc dico, vehe-
menter admirantur, eaq; vt noua & inusitata,
quæq; in effectum perduci nequeant, reijciunt.
Nostri, inquiunt, maiores, eo milite, eaq; qua
nos vtimur, tumultuaria ratione contenti, præ-
clare multa gesserunt. fateor, sed gesserunt ad-
uersus eos, qui in eadem prauitate militiæq; con-
uersabantur. fuit ex hac parte exercitus inexer-
citatus, collectitius, externus, imbellis, disci-
plinæ expers, fuit & ex altera. neq; inter par-
tes virtute valde eminebant, & pari sæpe cum
discrimine discedebatur. vt si duo mutili, duo
cæci, duo claudi concertent, haud magnopere
in altero membrorum integritatem requiras: at
si cum manco integrum, cum cæco videntem, cum
claudo validum committas, mox euidentius in-
æqualitas apparebit. Nobis inter nos, cum ve-
tus & pene populare [illegible], certare licuit, vt
libuit; pares enim, vt dixi, [illegible] magis, [illegible]
inter vtrasq; discrimen [illegible] stabant. [illegible]
alia res est, [illegible] negotium est nobis cum Tu-*

[illegible] *hostes* [illegible], [illegible] *scientissimos*, *discipli-* [illegible]. *Quam* [illegible] *quod illa* [illegible] [illegible] *omnia* [illegible]. *Quod* [illegible] *arma* [illegible] *collata possint*, [illegible] *neque* [illegible] [illegible] *dubitamus* [illegible] *nostra* [illegible] [illegible] *sed* [illegible] *Nam* [illegible] *quia* [illegible] *&* [illegible] *hostes*, [illegible] *&* [illegible] *nihil* [illegible] *nihil* [illegible] *nihil* [illegible] *quemdam* [illegible] *Gallis* [illegible] *&* [illegible] *quod* [illegible] [illegible] *quod* [illegible] [illegible] *subito* [illegible] *ibi* [illegible] *quod* [illegible] *se* [illegible] *&* [illegible]. *Quod* [illegible] *&* [illegible] *imperium*, *Solus*, [illegible] *&* [illegible]. [illegible] *omnia* [illegible] [illegible]

 [illegible]

orbem ditione sua fecerit, tantumq; abest, vt hac nostra ætate mutata sint; vt hostis, de quo nunc maximè est sermo, nulla alia ratione, cùm nostram salutem in dubium quotidie vocet, cum ditionis suæ terminos cum imperio Romano penè iam ferme adæquarit. Quibus de rebus paulò copiosius dicam infra, vbi istis occurram ad eam, quam sibi animo fingunt, difficultatem respondero. Enim ita ferè huius mollissimi seculi moribus receptum est, vt res quæcunq; quantumuis præclara, quamuis vtilis, modò in exequendo aliquid difficultatis præ se ferat, pro eo habeatur, ac si perfici nullo modo possit. qua animi imbecillitate illi quos dico adducti cum inusitatis armis nihil esse præsidij satis sint experti; ab ea verò quam probamus belli gerendi ratione, difficultate absterreantur: eò subinde relabuntur, vt imminentem capitibus nostris pestem, non aliter depelli posse credant, quam pace aut inducijs quacunq; ratione cum hoste pactis. à qua sententia tanquam à sacra ara, aut statua Imperatoris, auelli se nullo pacto patiuntur: itaq; faciunda putant omnia, quo in aliqua parte pax cum Turca fiat, seu precio, seu quauis indignitate habeamus. neq; animaduertunt in rebus difficillimis haud aliam esse tam difficilem, quæq; nunquam minimè sperari posit. Quid enim? tam capitalis hostis tantum terrarum emensus, tot exantlatis laboribus vt ad nos peruaderet, nisi se iam

vim

[illegible] saltem videat, in tanta materia laudis, tanta a praeda opportunitate, tanta imperij, tanta religionis propagandae occasione, sublata velut attonitum consistat, neque longius progredi audeat? Quod si qua pacis spes relinqueretur: quin adeo omnium sit, ut bello [illegible] bellicosis gentibus contendere malit? [illegible] adeo carus [illegible] certe pax [illegible] Martis [illegible] suspiciendas non videat? Sed non ea res agitur: neque enim alterutrum nobis liberum relinquitur. At bellum [illegible] sit [illegible] sublata [illegible], nulla hic consilij, nulla arbitrij nostri partes. [illegible] animis occupauit. Ad bellum [illegible] bellum [illegible] vel [illegible] suscipiendum, gerendum, [illegible]. Quid frustra obnitimur? quid [illegible] pacificationibus [illegible] in media [illegible] fin- [illegible] si aliquid [illegible] remedia aliqua esse poterant, differendo nocuimus, & parum prouidendo, fecimus irreparabile. [illegible] est belli mala [illegible] valeat, ut [illegible] si [illegible] quam [illegible] videmus [illegible] & [illegible]

quam: quod de nostro semper aliquid decerpit, quod adiungat suo, non desinit interea viam ad nos munire & complanare, omniaq; comparare, quae ad excidium nostrum maturandum pertineant; ut cum amotis omnibus, quae moram aut impedimentum adferebant, visum ei fuerit, altissimo nostro tempore, classicum canere: nos alta quiete sepultos, ac proinde a rebus omnibus imparatos ipse paratissimus intoleranda belli mole derepente obruat. huc eius omnia spectant consilia. hoc unum assidue molitur & agit. quo demum tempore, & tamen sero, nos in eum locum deductos intelligemus, ut nulla spe auxilij reliqua inevitabili exitio, nobis pereundum sit. & hic erit morarum nostrarum & intempestiuae cessationis fructus. Quare etiam atq; etiam, dum tempus est, & res patitur, providendum nobis est, ne falsa spei praestigijs obcaecati, nos inertiae & desidiae tradamus: qua ex re quantas iam clades accepimus cum meminisse possumus, tum ultimam reipubl. ruinam appropinquantem prospicere. Ergo id [illegible] nobis [illegible], ne in re tanta alucinantes, falsa pro veris remedia periculosissimo malo admoveamus. & cum [illegible] bus omnibus [illegible], quae spes summa [illegible] sit, deprehenderimus; hanc unam [illegible] completis, ad eamq; omni studio incumbere debemus. In quo nunc [illegible], non differendum, non

[illegible]

*[illegible], nos qui quanti eorum, qui signis & in-
signibus animaduerti solent, nos merito retar-
damur: ingeniosos animos, pro rei magnitudi-
ne, ex ipso, nihil humile, nihil abiectum rei
[illegible] a seculi nostri, caput his re-
ipse [illegible] est: & eorum heroum virtutem
[illegible], qui fortitudinis & consi-
lii magnitudine, [illegible] superarunt qui
nihil tempori, nihil [illegible] indulgerent, quam
[illegible] aut impedimentis magnitudine
[illegible], quo minus id quod cum Reipublicae
dignitate & [illegible] esse statue-
bant, ad exitum perducerent. Quantum e numero
omnium silentio praeterire Lycurgum Lacedaemoni-
orum legislatorem non possum; qui cum inter
[illegible], quibus optime constituendam &
fundandam Spartanorum rempublicam relinquere
in animo habebat [illegible] aequalitatem in tam
[illegible] inducere; [illegible] publi-
[illegible], [illegible] ex aequo partiri vellet; ex
[illegible], cunctos aequ-
[illegible], nisi quod virtus [illegible]
[illegible] diversum esset. [illegible]
habuit [illegible], qui [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible] tradenti, [illegible]
[illegible]
[illegible] & [illegible] & [illegible]
[illegible] lege [illegible] ma-*

 gna

qua de sua lege a Lycurgo obiiceretur. sed illo nihilominus in sententia perseuerante, & quod restituendam in republica esse salutare in animum induxisset, pertinaciter contendente, variae quotidie [illegible], concertationes miscebantur; in quibus denique Lycurgo alter oculus effoditur. Potuit ea res hominem virum satis admonere, quantam rem quamque arduam suscepisset, ac prorsus deterrere ne persisteret in incepto; sed potius [illegible] tentatae, tanto accepto malo, consilium deponeret. Quod sane longe secus accidit. tantum enim abfuit vt ille heros ob eam calamitatem desisteret, vt et potius animum addidisse videretur; multoque ardentius in caussam incumberet. Itaque non conquieuit ante quam legem, quam rogarat, de bonorum aequalitate, omnium consensu perferret. Quo veluti fundamento reliquorum praeclarissimarum eius institutionum, talem rempublicam constituit, vt Graecia nullam habuerit parem; nomenque eius etiam nunc hodie, summa cum admiratione virtutis celebretur. fecit hoc ille, nullo imminente Turca, nullo vastitatem ineuitabilemque rerum omnium [illegible], & nos hoc rerum statu, grauius aliquid aut difficilius, quam vt publice velimus videre nobis [illegible], in quo salutis nostrae summa posita sit. Pellenda est nobis ex animo ista segnities, prorsusque nobis, [illegible] insignia, & reliquis cogitationibus, [illegible] sal-

lutem

[illegible], [illegible], [illegible] secundum Deum, [illegible] [illegible] [illegible], ad fugiendum. Romani cum grauior casus inciderat, unde mali aliquid time-bant, iusti ad saga, sumebant vestitum, [illegible] denunciabat senatus, viderent ne quid Resp. detrimenti caperet. Nobis multo magis idem fa-ciendum, qui [illegible] non tantum a communi Reipub. [illegible], [illegible] [illegible] cum ruina peri-culum impendet. [illegible] est, inquam, nobis ad saga: arma capienda, tractanda, meditanda. Disciplina militaris depravatissima corrigenda; renouanda vetus & integranda. hec enim mili-tie velut [illegible], hoc est, [illegible] [illegible] & antiquis [illegible], ardentiorem stu-dium [illegible] [illegible]: si modo tem-[illegible], si [illegible], si liberos, si coniuges, si de-nique aras atque focos saluos & incolumes volumus. Quid enim? si Turcarum arma praevaluerint, [illegible] reliqui futurum est? certe non pudor, non honestas, non dignitas, non libertas, non religio: nulla [illegible] quae non olim [illegible] est, [illegible], [illegible], [illegible] est, vbi a Tur-cis nihil erit quod de victori (quod Romani [illegible]) rapi, agi, ferri, [illegible] [illegible], [illegible], & prostitui [illegible] [illegible]. Quod ut ne videamus, [illegible] cogamur, ad [illegible] patriam & ad arma [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] temporibus Ro-

*Reip. arripuerat, rei disciplinam, militaris corru-
ptelam [illegible] cui emendandæ imprimis
studendum duceret. in huius rei argumentum
hanc primam tesseram militibus suis dedit. Hoc
vero omnino [illegible] re præstitit, quam verbo ostende-
rat. siquidem exiguo tempore adeo profecit,
remq; militarem pene totam prolapsam ita re-
stituit, vt nomen [illegible] quod plerisq; gentibus con-
temptui esse cœperat, amplitudini & maiestati
suæ denuo redderetur. Cuius exemplo nos etiam
& nos, armaq;, quæ vetustate & vitio tempo-
rum obtusa & ærugine corrupta habemus, rur-
sus fundi ad pristinum nitorem, bonitatemq; re-
uocemus, a quo (vt dixi) cum labor & difficultas
nos absterrere non debent: tum vero minime om-
nium sumptus reiq; familiaris diminutio. vbi e-
nim sumptum ponemus rectius quam, vbi vitam
ipsam impendere, graue nobis videri non debet?
aut qua in re bonorum nostrorum partem melius
consumemus, quam vt caput & summa collocen-
tur in tuto? Boni certe patresfamilias nulli sum-
ptui, neque impensæ parcunt; nullum claudendi,
sepiendi, muniendi finem faciunt, dum res
& possessiones suas in tuto constituant, quas se
nisi [illegible] & munitas habere arbitrantur, quan-
do [illegible] [illegible] latronum,
aut [illegible] habent. [illegible] quo-
que [illegible]
frangatur [illegible] in [illegible] veniant, quam-
uis.*

ex professione medicum salutarem facere ma-
lunt. Audimus medicos aliquot humana corpora
[illegible], aliquorum membrorum & to-
tius corporis [illegible] dubitant.
Immo vero quid est quod quisquam, [illegible] vi-
[illegible] rei possessionem si dubitem,
[illegible] filii patris? cum sin-
gulis momentis expectanda sit dies, qua victi
[illegible], omnium edi-
[illegible]. Quid fero? quid
[illegible]? quid [illegible]? cum non iamiu
[illegible] omnia [illegible], quam qua Asiatici,
qua Graeci, qua Thraces, qua Bulgari, qua Illyri-
ci, qua Hungari, & alios populos [illegible] tam
[illegible]? Neque enim opes, facultatesque
nostrae, [illegible] (quas dico) praesidio
[illegible] patent, quam patent fere-
[illegible], nullis [illegible], nullis claustris, in publicas pe-
[illegible] supplices. Quod si
[illegible] & perpetuam e-
[illegible] - videamus ut nostra [illegible], ne-
[illegible], spoliis [illegible], magna cum no-
stra [illegible], [illegible] vel [illegible], sed tamen
[illegible] non [illegible], [illegible] per-
[illegible], quas quidem [illegible] bello [illegible]-
[illegible] tempore [illegible]-
[illegible] quam [illegible]
& [illegible]. Quo [illegible]
[illegible], [illegible] pe-

copia extra ditionis nostræ fines eliminetur; alterum, ne tribunorum & præfectorum nefariæ quæstui locus sit, quibus hodie per fœdissimum peculatum, cum summo reipub. damno, locupletari, præclarum stratagema habetur. Sed hæc aliarum sunt rerum; neque enim in præsens particulatim de singulis, sed summatim tantum, quod hæc de re vniuersa sentirem, [illegible] nihil esse [illegible]. Ergo monemur in Respub. communiter salutis muniendæ pub. Ro. prudentiam; quæ semper [illegible] dis militum & suis hominibus delectorum, imperium suum, Reip. pub. & priuatam tutatum est. neque enim se aut [illegible] Gallorum ferocitatem, aut bello subinde renouantium [illegible] rum [illegible] superior esse potuisset, aut tam fortiter aduersus eum Annibalis integrum imperium conseruasset, aut de Philippo [illegible] Antiocho triumphasset, nisi suum & proprium militem habuisset earumque, quam diu, in [illegible] iussisset. Qua de re tota tempus est, vt copiosius exponam; quo magis perspicuum sit, nihil me noui introducere, vnum nobis exemplum propositum sit, quod sequamur. In quo quidem omnes, qui de rebus Romanis scripserunt, consentiunt, passimque apud eos videre est, quantam curam Romani posuerint in tironibus deligendis, instituendo, & exercendo. Sed, quoniam [illegible] ex variis auctoribus [illegible] colligenda, vtar compendio, vnumque antiquum

more

[illegible] de disciplina militari grauiss. [illegible] [illegible] existimauit eis continuum; [illegible] ea quæ [illegible] diuersis [illegible], in libris [illegible] Rom. [illegible] ad Cæs. Valentinianum [illegible]: IN OMNI PROELIO NON TAM MVLTITVDO ET VIRTVS INDOCTA, QVAM ARS ET EXERCITIVM SOLENT PRAESTARE VICTORIAM. Nulla enim alia re videmus pop. Rom. sibi orbem subegisse terrarum, nisi armorum exercitio, disciplina castrorum, usuq. militiæ. quid enim aduersus Gallorum multitudinem, paucitas Ro. valuisset? quid aduersus Germanorum proceritatem breuitas potuisset audere? Hispanos quidem non tantum numero, sed etiam viribus corporũ, nobis præstitisse, manifestum est. Afrorum dolis atq. diuitijs semper impares fuimus. Græcorum artibus prudentiaque nos vinci, nemo vnquam dubitauit. Sed aduersus omnia profuit tyronem solerter eligere: ius (vt ita dixerim) armorum docere disciplinam, quotidiano exercitio roborare, quæcunq. euenire in acie atq. in prœlijs solent, omnia in campestri meditatione prænoscere; seuere in desides vindicare. SCIENTIA ENIM REI BELLICAE DIMICAN-

DI NVTRIT AVDACIAM, NEMO FACERE METVIT QVOD SE BENE DIDICISSE CONFIDIT. ETENIM IN CERTAMINE BELLORVM, EXERCITATA PAVCITAS AD VICTORIAM PROMPTIOR EST: RVDIS ET INDOCTA MVLTITVDO EXPOSITA SEMPER AD CÆDEM.

Si quis igitur pugna publica superare Barbaros cupit: vt diuinitatis nutu, dispositione Imperatoris inuicti, reparentur ex tyronibus legiones, votis omnibus petat. Intra breue autem temporis spatium, iuniores diligenter electi & exercitati, quotidie non solùm mane, sed etiam post meridiem omni armorum disciplina, vel arte bellandi, veteres illos milites, qui orbem terrarum integrum subegerunt, facilè coæquabunt. Nec moueatur Cæsar tua Maiestas quod olim consuetudo est mutata, quæ viguit. Sed huius prouisionis ac felicitatis est perennitas tua; vt pro salute Reipub. & noua excogitet, & antiqua restituat. Omne opus difficile videtur antequam tentes. Ceterum si exercitati & prudentes viri dilectui præponantur, celeriter manus bellis apta poterit aggregari, & diligenter institui. quiduis enim efficit solertia

solertia. neq; longitudo ætatis aut annorum numerus artem bellicam tradit; sed continua exercitationis meditatio. POST QVANTA VOLVERIS STIPENDIA INEXERCITATVS MILES SEMPER EST TYRO. &c.

Nunquam credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem, quæ sub dio & calore nutritur, solis patiens, umbræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. ET NECESSE ETIAM QVODAMMODO MINVS TIMET MORTEM, QVI MINVS DELICIARVM NOVIT IN VITA.

Nunc qua ætate milites legi conueniat exploremus. Equidē si antiqua consuetudo seruanda est, incipientem pubertatem ad dilectum cogendam nullus ignorat. NON ENIM TANTVM CELERIVS SED ETIAM PERFECTIVS IMBVVNTVR QVAE DISCVNTVR A PVERIS. Deinde militaris alacritas saltus & cursus ante tentandus est quam corpus ætate pigrescat. Velocitas enim est, quæ percepto exercitio, strenuum

colat

efficit bellatorem. Adolescentes legendi sunt, sicut ait Salustius. Nam primum iuuentus simul ac belli patiens erat, in castris per laborem vsum militiam discebat. melius enim est vt exercitatus iuuenis causetur ætatem nondum aduenisse pugnandi quam doleat præteriisse. Habeat etiam spatium vniuersa discendi. NEQVE ENIM PARVA AVT LEVIS ARS VIDETVR ARMORVM, siue equitem, siue peditem, sagittarium velis imbuere, siue scutatum armaturæ numeros omnesq; gestus docere, ne locum deserat, ne ordines turbet, vt missile, & destinato ictu, & magnis viribus iaciat; vt fossam ducere, sudes scienter figere norit, tractare scutum & obliquis ictibus venientia tela deducere, plagam prudenter vitare, audacter inferre. Huic taliter instituto tyroni, pugnare aduersum quoslibet hostes in acie formido non erit sed voluptas. Sed qui dilectum acturus est; vehementer intendat, vt ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligat, qui implere valeant officium bellatoris. Namque non tantum in hominibus, sed etiam in equis & canibus virtus multis declaratur indicijs, &c. Sit ergo adolescens

Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus, suris & pedibus non superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis. Cum hæc signa in tyrone deprehenderis, proceritatem non magnopere desideres. Vtilius est enim fortes milites esse quam grandes. Sequitur, vt cuius artis tyrones vel eligendi vel penitus respuendi sint indagemus. Piscatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesque qui aliquid tractasse videntur ad gynæcea pertinens, longe arbitror pellendos à castris. fabros ferrarios, carpentarios, macellarios, & ceruorũ aprorumq; venatores conuenit sociare militiæ; & hoc est in quo totius reipublicæ salus vertitur, vt tyrones non tantum corporibus, sed etiam animis præstantissimi diligantur. Vires regni & Romani nominis fundamentũ in prima dilectorum examinatione consistunt. Nec leue putetur hoc officium, aut passim quibuscunq; mandandũ, quod apud veteres inter tam varia genera virtutum in Sertorio præcipuè constat esse laudatũ. Iuuentus enim, cui defensio prouincia-

rum

rum, cui committenda bellorum fortuna, & genere, si copia suppetat, & moribus debet excellere. Honestas enim idoneū militem reddit. Verecundia dum prohibet fugere, facit esse victorem. Quid enim prodest si exerceatur ignauus? si pluribus stipendijs moretur in castris? Nunquam exercitus proficit tempore belli, cuius in probandis tyronibus claudicarit electio. Et quantum vsu experimentisq; cognouimus, hinc tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem negligentius incuriosiusq; legit: dum honestiores quique ciuilia sectantur officia: dum possessoribus addicti tyrones, per gratiam aut dissimulationem probantur, talesq; sociantur armis, quales domini habere fastidiunt. A' magnis ergo viris magna diligentia idoneos eligi conuenit iuniores. Sed huius rei vsum dissimulatio longæ securitatis aboleuit. Quem inuenias qui docere possit quod ipse non didicit? Primi Lacedæmonij, experimenta pugnarum de euentibus colligentes, rem militarem, quæ virtute sola, vel certe felicitate creditur contineri, ad disciplinam peritiamq; studia reuocarunt, ac magistros armorū iuuentutem suam

vsum

vsum variumque pugnandi præceperunt docere. O viros summa admiratione laudandos! qui eam præcipue artem discere voluerunt, sine qua aliæ artes esse non possunt. horum sequentes instituta Romani, Martij operis præcepta & vsu retinuerunt & litteris prodiderunt, &c.

QVANTVM in prœlijs Lacedæmoniorum disciplina profuerit (vt omittam cætera) Xanthippi declaratur exemplo: qui Attilium Regulum Romanumque exercitum sæpe victorem cum Carthaginensibus, non virtute, sed artis ferè solo auxilio prodituris exercitibus cepit, ac domuit ipsum, congressu triumphans bellum omne confecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam, Lacedæmonium doctorem quæsiuit armorum, cuius monitis tot consules, tantasq; legiones, inferior numero ac viribus interemit. IGITVR QVI DESIDERAT PACEM, PRÆPARET BELLVM: QVI VICTORIAM CVPIT, MILITES IMBVAT DILIGENTER: QVI SECVNDOS OPTAT EVENTVS, DIMICET ARTE, NON CASV. NEMO PROVOCARE, NEMO AVDET OFFENDERE, QVEM INTELLEXERIT SVPE-

RIORVM FORE SI PVGNET, &c.

Tempore hyemis de tegulis & scandulis: quæ si deessent, certe de cannis, ulua, & culmo, & portus tegebantur ad equites; & quædam veluti basilicæ ad pedites: in quibus tempestate, vel ventis aëre turbato, sub tecto armis erudiebatur exercitus. Cæteris autem hibernis diebus, si niues pluuiæq; cessarent, exerceri cogebantur in campo, ne intermissa consuetudine, animi militum debilitarentur & corpora. Syluam cædere, portare onera, transilire fossas, natare in mari siue fluminibus, gradu pleno ambulare vel currere, etiam armatos cum sarcinis suis frequentissimè conuenit, ut quotidiani laboris usus in pace, difficilis non videatur in bello. Siue ergo legio fuerit siue auxilia; exerceantur assiduè. NAM QVEMADMODVM BENE EXERCITATVS MILES PROELIVM CVPIT, ITA FORMIDAT INDOCTVS. POSTREMO SCIENDVM EST IN PVGNA VSVM AMPLIVS PRODESSE, QVAM VIRES. NAM SI DOCTRINA CESSET ARMORVM, NIHIL PAGANVS DISTAT A MILITE.

Diuide

omitto hic breuitatis caussa multa, quae varijs in locis ad eandem rem pertinentia, ab eodem Vegetio praecipi dicuntur: & quemadmodum tyrones ad gradum militarem, & cursum, & saltum, & vsum natandi exerceri velit. praeterea vt palum pusillum quasi cessum ferire, [illegible] destinatas [illegible] lapidem item iacere, ad vsum [illegible] pondus graue portare, [illegible] [illegible] felicius hau-[illegible] quae qui velit, ex ipso cum [illegible] mi-[illegible] quod sequitur caput, epilogi cuiusdam [illegible] [illegible] erit.

In dilectu atque exercitatione tyronum si quis diligens velit existere, ad antiquam virtutis imitationem, facilè corroborare poterit exercitum. neque enim degenerauit in hominibus Martius calor: nec effoetae sunt terrae, quae Lacedaemonios, quae Athenienses, quae Marsos, &c. progenuere. Sed longa securitas pacis, homines partim ad delectationem otij, partim ad ciuilia traduxit officia. ita cura exercitij militaris primò negligentius agi, postea dissimulari, ad postremum olim in obliuionem perducta cognoscitur. nec aliquis hoc superiore aetate accidisse miretur, cum post primum Punicum bellum, viginti quatuor circiter & quod excurrit

annorum, pax ita Romanos illos vbiq; victores, otio & armorum dissuetudine eneruauerit, vt secundo bello Punico Hannibali pares esse non possent. Tot itaq; consulibus, tot ducibus, tot exercitibus amissis, tunc demum ad victoriam peruenerunt, cùm vsum exercitiumque militare condiscere potuerint. SEMPER ERGO LEGENDI ET EXERCENDI SVNT IVNIORES. VILIVS ENIM CONSTAT ERVDIRE ARMIS SVOS, QVAM ALIENOS MERCEDE CONDVCERE.

Ex his enim Vegetii praeceptis, quibus omnium historicorum consensus accedit, satis constare arbitror, quae fuerit olim apud Romanos rei militaris disciplina, atq; institutio. Neq; ea solum Romanorum fuit, sed & Persarum ante fuerat, & nonnulla etiam ex parte Macedonum & aliorum deniq; populorum: qui claram nominis sui memoriam ad posteros transmiserunt. Qua de re videat qui velit Xenophontem, hominem rei bellicae peritissimum; quae scribat de Cyri moribus, in militibus legendis, exercendisq; ratione, ab ea quam modo dixi Romanorum consuetudine haud longè diuersa. Quo quidem ille ita parato exercitu breui tempore penè totius Orientis imperium sibi adiunxit. Arrianum etiam, haud ignobilis scriptor, commemorantem in Macedonia Alexandrum

[illegible] ut beneficiorum [illegible] ac [illegible] his verbis [illegible]: Philippus pater vos errantes ac vagos, rerum omnium inopes, plerosque etiam pellibus amictos pastores, pro quibus cum Illyriis, Triballis, Thracibusque finitimis, continue pugnabatis, in tutelam ac fidē suam recepit; ex montibus asperis in plana & culta deduxit; pro pellibus chlamydes ornatas ferre dedit; armis instructis, rem militarem docuit, vt non magis locorum munimentis ac situ, contra finitimos, quam armis & virtute vestra tuti essetis, &c. *Quibus ex verbis satis apparet, quam in primordiis rudia fuerint illius celebris rei militaris Macedonicae fundamenta, omnium [illegible] agrestibus, montanis & pastoribus. [illegible] quae supra dicta sunt, [illegible], quae memoriae prodidit Diodorus [illegible] Philippus, inquit,* conuersus ad emendandam militarem disciplinam, curauit vt decentibus armis milites sui instructi essent, vt meditationibus bellicis exercerentur. *Excogitauit praeterea ordinem illū Phalangis, quae Macedonum peculiaris fuit, [illegible] exemplo [illegible] qui [illegible] clypeis [illegible] in bello [illegible]. De hac iam [illegible] Alexandrum [illegible] oppugnare [illegible] Diodorus [illegible]:*

 Va-

VETERANI Macedones, qui per totum ætatis spacium semper in rebus arduis & periculosis versati erant, & sub Philippo merentes frequenter victoriam consecuti, ad summam fortitudinem ita processerant, prudentia, & rei militaris cognitione longè omnibus præstantes, tyronib. pugnam detrectantibus amarissimis verbis ignauia exprobrata, ipsi in vnum coacti consertis inter se clypeis, hostes, qui iam se vicisse arbitrabantur, exceperunt, Ephialteq; & multis alijs interfectis reliquos in vrbem fugere compulerunt, &c.

Horum militum virtute Asiatici Orientis & tanti imperij gloriam Alexander acceptam retulit. Sed iam eosdem (quos supra dixi) obclamantes audire mihi videor, aliam fuisse illorum, aliam nostri temporis esse rationem: ad ea tandem obsoleta, puerile ac nugatorium esse, [illegible] re [illegible] & [illegible] velle renouare: debere nos nostri seculi sapientia contentos esse. Ego vero, etsi possim ostendere, quod illis temporibus vtile & fructuosum fuerit, non minus nostro & nostrorum temporum [illegible], tamen non agam multis [illegible] cum [illegible] qui [illegible] non facile [illegible] velle dare locum: sed [illegible] in rem præsentem & [illegible] digna [illegible] commonstrabo. Ergo [illegible]

itaq; ex istis, qui cùm ipsi nihil, quod eque sit sa-
num, in medium adferant, tamen ne nihil sapere
videantur, aliena consilia impetuose damnant,
[illegible] Turcarum in [illegible]
parantur? at credo equidem, quæ sunt prouin-
ciæ, non facile assensuros, sed tamen si dicitur,
ego prorsus respondere non dubitabo? Cum qui
[illegible] qua-
cunque ingressus sit, tantam stragem fecerit, tan-
tum strepitum excitarit, tot milites [illegible].
rogabo deinceps, hic tamen, quomodo [illegible]
legatur, quomodo instruatur. Quod si scire ne-
galiunt? dicam quæ ipse prudens vidi, quæ [illegible]
particula [illegible]. Nihil est Turcarum, nihil aliud
esse, quam [illegible]
[illegible]
[illegible] fieri oportere, nisi
quod hic aliquanto [illegible]
num quod ad [illegible]
[illegible] principe [illegible]
[illegible]
[illegible] habetur in
pretio, qui [illegible]
[illegible]
[illegible]
hæc [illegible]
princeps [illegible]
[illegible]
[illegible] quam possunt. [illegible]

gregibus Constantinopolim perducti, qui liberaliore sunt aspectu, aut ingenij maiorem indolem præ se ferunt, ipsius principis, aut Bassarum, aut aliorum satraparum domesticis vsibus applicantur. Reliqui perducuntur in locum, in quem magna omnis generis hominum multitudo, præsertim rusticanorum, confluxit. Hi de istis pueris, ab eo qui ei negotio præest, quot visum est, deposcunt. Ille, accepto nummo aureo, puerum petenti tradit, prius nomine cum patria & venditione pueri, item annis, signisq; quibus per omnem ætatem dignosci possit, in publicas tabulas relatis. Sic illi liberum est, seu rusticus sit siue vrbanus, puerum trans mare in Asiam seu quocunque terrarum velit, vbi domicilium habeat, abducere: vbi assiduè labore atq; opere eum vt mancipium exercebat. Pueris cibaria præbentur, pane & aqua; & interdum, loco obsonij, pulmenti aliquid, aut fructuum, aut herbarum: vestis etiam suppeditatur, qua se aduersus cœli iniuriam tueri vtcunque possit. Ad hæc disciplina & religione Mahumetana instituuntur. Ita delinimentis fortunæ, parentum & propinquorum blanditijs in virum robustum & omnia labori ferendo paratum adolescit. Post certum vel annos, ab illo fiduciario hero repetuntur, & ad rem militarem traducuntur. atque ex hoc velut seminario, deminutis Gianizarorum legionibus, supplementum subrogatur. Ad Gianizaros receptus, primo mense menstruo stipendio,

*pendio, paulò plus minus, quàm ducati vnius di-
midius. Id enim militi nouitio, & rudi, satis esse
videtur. Sed tamen ne quid vilibus necessitatis de-
sit, cum ex decuria, in cuius contubernium ascri-
ptus est, victum cibum capit; ea conditione, vt in
culina [illegible] ministerio, tota ei decuriae ser-
uiat. [illegible], qui est cum decuriis armo-
rum [illegible], praecepta militaribus erudit,
[illegible] exercitatione, donec sciant tra-
ctare arma. Ita volunt, laborum patientiam, & v-
sum armorum assuescere tyro, [illegible] tamen suo
contubernalibus [illegible], stipendio par, vnam
in [illegible] virtute se aliis aequandi, spem habet. Vi-
ret, si militia qua primum se obtulerit, tale speci-
men sui dederit, vt dignus iudicetur, qui tyro-
cinio exemptus, honoris gradu & stipendij ma-
gnitudine, reliquis Ianizaris par habeatur.
Qua quidem spe plerique tyrones impulsi, multa
fortiter audent, & fortitudine sua veteranis
[illegible], vtque amplioree honestentur stipendiis:
quod [illegible] in Ianizaris summum est.
Quem tamen si virtus, ac merita, ad altiorem
[illegible], aut ordinibus inter suos ducendis
praeficitur, aut equitibus [illegible], quos Spa-
[illegible] vocant, adscribitur. Qui [illegible] ex his
parem, quos supra dixi, Constantinopoli [illegible]
[illegible]. Is iis, [illegible] C C. aut
C C C. [illegible] argenti, [illegible], sedes,
lapides aut ligna, aut alia [illegible].*

 [illegible]

*permissionemve tui ullius gratis constat. Hi simi-
liter postquam adoleverunt, aut in terrestres aut
maritimas copias transferuntur Et q in principis
aulam seminarium lecti sunt, fere euadunt in vi-
ros primarios, maximisq; muneribus, vt cuiusq;
aut sors aut mores tulerunt preponuntur. ex
his supremi Ianizarorum duces, classium præ-
fecti, Bellerbeghi atque ipsi denique Bassæ Visiri,
deliguntur his etiam in matrimonium ipsius
Principis filiæ collocantur. Quibus me satis
planum fecisse arbitror, qui sit ortus, delectus,
disciplina, atque educatio, istius toto terrarum
orbe tantopere formidati militis Turcici. Ne-
que tamen negauero, patere item alios ad or-
dinem militarem aditus: sed hæc ratio atque
via inter illos vsitatissima est. nam quando-
que etiam militem legunt ex ijs pueris, aut ad-
olescentibus, quos excursionibus, aut bello [illegible]
indicto captos, intra claustra domosq;, quas Ser-
raglia vocant, multos annos inclusos habuerunt.
In quibus posteaquam omnem memoriam, sen-
sumque patriæ & rerum nostrarum, ac præsti-
tuæ religionis deposuisse, atque in ludis, cum
Arabicarum literarum, tum armorum Turci-
corum, sub præceptoribus Eunuchis, satis ma-
gnos progressus fecisse videntur, eos demum se-
ptis illis emissos, celo restituunt, & ad ea rei mi-
litaris munera traducunt, ad quæ maxime viden-
tur idonei. Bassarum quoque atque aliorum pur-*

puratu-

per incuriam seruis, bello vel alia ratione quaesitis, in numerum militum saepe reponuntur. Nec tamen ex his, quos dixi, quisquam sine certo discrimine, iudicioq; recipitur. sed explorata prius vtriusque corporis, atque animi firmitate, vt [illegible] locum possit cui sit ascriptus. In quo sane saepenumero sum admiratus eorum disciplinam, atq; institutionem Turcicam, cum viderem, homines apud nos contemptos, & abiectos paucis annis [illegible] profecisse apud istos; non modo [illegible] militum nomen egregiè sustinerent, verumetiam omnium Turcarum iudicio, digni haberentur, quorum disciplinae alij militiae rudimentis imbuerentur. Fiebat enim nonnunquam, vt cum animi causa de fenestra in publicum prospicerem, assidentes Turcae quosdam mihi commonstrarent, quos propter egregium armorum vsum, tironibus instituendis praefectos dicerent. Rogabam qua gente aut qua natione essent oriundi. nam qui inter eos armorum opinione tantopere excellerent nescio quos Parthos, Bactrianos aut Massagetas cogitatione mihi fingebam. Sed audiebam, hunc esse Hungarum, illum Croatam, tertium Germanum. mirabar equidem. verumtamen hanc tantam praestantiam, ex vsu armorum, quae apud nos [illegible], quod nobili loco nati, quod liberaliter instituti, quod militassent, profectam iudicabar. Pergebam quaerere, [illegible] illi apud nos locum [illegible] [illegible]

gen[illegible]

genus vitæ secuti fuissent. Hi cum aliquamdiu se cogitassent, in sermonem venire sibi aiebant bene solitum dicere se nescio cuius cognosse puerum; alterum se vitæ monasticæ initiatum alterum verò cauponam promittendo vino locasse operam usq; belli, velitationum earum tempore, interceptos atq; in reliqua præda, Constantinopolim perductos, illic in illius vel illius singula familiam venisse. Hic ego etiam magis admirans, & quisnam in quam, fieri potuit, vt isti euaderent tam bellatores? commemorabant dominos quibus obtigissent, domi habuisse viros insignes, magistros armorum, magno iudicio facultate [illegible] præditos; quibus (cum ingenium ex corporis et animi signis, dignos iudicassent quibus operam impenderent) in disciplinam tradidissent. Sub quibus breui tempore tantum profecissent, vt omnes æquales longe superarent, & [illegible] virtutis spem de se darent. [illegible] ea deinde fuisse bella, in quibus [illegible] opera eximia fortitudinis ab omnibus laudem testimonium reportassent, sicque ad tantam [illegible] peruenisse. Quum hæc audirem, afficiebar non mediocri dolore; nostros mores ab h[illegible] Turcarum consuetudine tantum differre: [illegible] illorum rationem laudabam: habent enim hoc [illegible] [illegible], vt hominem nacti egregium [illegible] quam adepti sint præcium, vehementer gaudeant, neq; in eo excolendo quicquam [illegible]

alii f

[illegible] præeminent, præsertim si ad rem [illegible] idoneum esse cognouerint. Nostra longe diuersa est ratio. nam nos quidem si quem [illegible] canem, accipitrem, aut equum summis na[illegible] dotibus ornatum, neque vlli rei parcimus, dum [illegible] ad summam in suo genere perfectionem perducamus. In homine vero si quem præclara [illegible] contigerit, non perinde elaboramus, neq; eius institutionem ad nos magnopere pertinere existimamus. At nos quidem ex equo, [illegible], atq; accipitre bellè assuefacto, variam oblectationem, multiplicemq; vsum capimus: sed ex homine bono moribus informato tanto maiorem, quanto reliquis animantibus natura homo præstantior est atq; excellentior. Iam vero ex iis, quæ hactenus dicta sunt, satis conspicuum arbitror [illegible] esse, quod [illegible] militis [illegible] diligendo instituendo [illegible], sed cum ab ipsis Romanis, tum a ceteris gentibus, quæ imperia tenuerunt, aut [illegible] laude floruerunt, vsurpatum; neq; tempo[illegible], aut a nostræ ætatis moribus tam alienum, vt ad vsum nostrum reuocari non possit, [illegible] experiamur quotidie, quid [illegible] Turcorum arma valeant. [illegible] ne nos pigeat, rei adeo necessariæ ab illis [illegible] mutuari; quando illos iam multa, quæ [illegible] non pudeat. Quod [illegible] profecto, [illegible] cognoscere

nos mirum ad salutem, nisi bonam disciplinam veterem habeamus ad nostram perniciem relapsi fuerimus. Quae quidem vna restat in hac periculosissima tempestate veluti anchora sacra, qua afflictae Reip. nostrae pene naufragam nauem retinere, iugum a ceruicibus, caedem a capitibus nostris depellere queamus. Vtcunque [illegible] tiuere parata, eadem stabiliri et conseruari [illegible] regna atque imperia virtute militari, beneque instituti exercitus viribus quaeruntur, eademque ratione conseruantur. si tollas arma, rem militarem, disciplinam negligas: mox aut per se regnum concidet, aut in praedam cedet finitimis. Ad regni maiestatem conseruandam, non tam diadema aut sceptrum prodest quam ferrum, si illud caput ornet, hoc dexteram: nisi gladio accinctum sit latus: nisi ferro munitum, debile ac [illegible] fuerit omne imperium, neque vlla [illegible] diuturna potestas erit, quam arma non tuentur. Sed arma dico, non falsa nitore splendentia, [illegible] ua, sed vera, sed solida, sed [illegible] te. Quicunque corruptum [illegible] a sua pristina degeneratum: [illegible] affert [illegible] [illegible] non modo nihil prodest, verumetiam [illegible] [illegible] quamdiu arma Romana militari disciplina regebantur: [illegible] tum quoque orbis terrarum [illegible] eorum legionibus paruerunt. sed postquam disciplina corrumpi, virtusque militum neg-

Vel-

pueriles ministros, temulenta capita; non modò maxima imperij pars amissa, sed ne ipsius quidem urbis Romæ mœni[illegible] præsidio Quirites à cæde [illegible] incolumes præstiterunt. Itaque tunc [illegible] omnium caput ac princeps [illegible] [illegible] prædæ aut ludibrio fuit, non [illegible] sua sponte atque [illegible] repetentibus, quàm [illegible] fuit plurimi. [illegible] verò [illegible] [illegible] aut [illegible] propinquum [illegible]: quo magis [illegible] nostra [illegible] patent, [illegible] præter hanc unam, [illegible] salutis, nisi [illegible]; quibus [illegible] quibuscumque [illegible], si [illegible] nostrarum est, [illegible] persequi debemus. Est vero [illegible] propter [illegible], propter [illegible], propter [illegible] [illegible] ingenium. [illegible] manifestæ difficulta[illegible]. [illegible] quod [illegible] [illegible] in huiusmodi angustijs [illegible] ubi certum communis salutis [illegible] [illegible] sit, constanti animo [illegible] [illegible] ad [illegible] & [illegible] populo, quibus [illegible] longè sunt [illegible] quod ab hoc hoste procul [illegible] sunt, [illegible] quibusuis, vel [illegible], si [illegible], armis, [illegible] [illegible] ad [illegible]

[illegible]

[illegible] possunt. Alios, qui rem a bellica tali nullo [illegible] timent, vel qui cum hoste potius iam ad manus & gladios venturi, non nisi probatissima & [illegible] arma, solum nostra tutela [illegible]. sed non deerunt, quibus hic nostrarum [illegible] apparatus [illegible] vsq; satis idoneus videbitur, qui tantis Turcarum opibus atq; potentia opponatur. quibus respondeo [illegible] fundamenta [illegible] fundamenta [illegible] semel constituto, in reliquo ædificio construendo, non multum fore negotij. [illegible] quicquid accesserit [illegible] nostro corpori [illegible]. [illegible] autem [illegible] non [illegible] præsidio [illegible] in bellum [illegible] longe lateq; fama [illegible] clarum est, quam [illegible] sit opus. [illegible] cilias quas armis atq; animis ad quemcunq; [illegible] parataes habemus. [illegible] vero ab eorum beneuolentia [illegible] obsequium [illegible]. [illegible] præclare Xenophon [illegible] qui semper in [illegible] habent arma, his consequi [illegible] multos, inimicos nullos. [illegible] possunt [illegible] tanquam ad [illegible] subsidij [illegible]

fit. quemadmodum ex altera parte, inimicum habere nemo velit, quem vita semper instructum & paratum nouerit, vt cum velit inuadere, poßit. Qua ratione fit, vt dum cessamus ipsi, neq; quicquam conamur, [illegible] ducere, ac de nostra salute deliberare videmur, atq; ex aliena tantum ope pendemus; omnes propemodum non modo vicinitate, sed etiam sanguinis necessitudine coniunctos nobis, nos contemnant & deserant: ad [illegible] vero & sibi praesidentem hostem, etiam se ipse aggregant, quos si nihil aliud, certe diuersissima religionis ratio, retraxisse debebat. Tanta vis est [illegible] animorum. Quod itaque felix & faustum sit in Dei omnipotentis nomine, eamus ad sagum, capessamus arma, eo quidem animo, quo decet, contra tantum hoste. Ipsi primum armipotenti Mineruae sacra dicemus, omneq; studijs nos totos inuocamus, primi manum adhibeamus ipsius & nostro pro virili, fungamur officio. Deus mox conantibus aderit, neq; deerunt cum victoriam tum necessariorum auxilia, vbi nos nobis non deesse cognouerint. Non conquiescamus, donec vt minimum (quod exempli caussa dictum velim) praeter ordinaria praesidia ad X I I. millia peditum (nam de equitatu dicemus alias) ex nostris popularibus delecta, probe armata, exercitata, habeamus. his animus & hec instrumentis [illegible] non vna vicinarum & necessariarum nostrorum, [illegible]

 iam

iam aliorum vicinorum inopinata auxilia, cùm res poscet, conciliabit & adiunget. Quòd si quandoq; nos omnia destituant, his tamen copijs, & æstatis tempore munitionib. inclusi, hostium impetum reprimere, et hieme ita in eorum fines incurrere poterimus, vt lacessiuisse illos pœniteat; atq; inducias, quas vix nunc à se redimi patiuntur, vltro petant vltrò, tum multo, quàm fert eorum consuetudo, seruent diligentius. Nunc quū quid increpuerit, trepidare cogimur, & si præsidia nostra laborent, aut nec opinata aliqua vis subitam operam requirat, nihil habemus, quo vel nostris subsidio ire, vel hostium impressionem morari saltem, & retardare queamus. Sed hæc (dicendum est enim tanta de re sæpius) studium quoddam eximium & singulare desiderant; neq; verò alibi non modò cogitationum, sed etiam delectationum nostrarum maiorem partem rectius collocauerimus, neq; vlla ex re laudem iustius quæsiuerimus, quàm si nostras copias indies virtute & disciplina magis magisq; proficere & coalescere videamus. Placeant sibi alij auratis tectis, alij exquisitis hortorum amœnitatibus delectentur: ornamenta domus alij, signa, tabulas & plurimum lautæ supellectilis ostentent. Nobis hæc pacis decora, hæc belli præsidia faciunt animos; his nos amicis, qui ad nos diuerterint, venditemus; his gloriemur. quid enim præclari hospitis oculis possit esse gratius, quàm videre tantæ selectæ iuuentutis numerum,

armis

[illegible] fulgentem, robore & velocitate præstantem, sclopeto, hasta, gladio, & quocunque teli genere pulcerrime decertantem, ad omnes præfectorum nutus, quacunque se circumagentem, versantem, [illegible] summa vultus atque animi alacritate hostem, ac prælium deposcentem? Huiusmodi iuventutem, imperij spem ac fundamentum. [illegible] non immerito Turcarum [illegible] vocat. Memorant Philosopa-[illegible] quem Græcorum Imperatorum ultimum [illegible], cum videret antiquam Græcorum rei bellicæ laudem per ignaviam, & disciplinæ militaris neglectum senescentem, breui intermorituram, [illegible] patriæ amans [illegible] imprimis [illegible]; [illegible] nobilissimorum [illegible] quam belli artibus [illegible]. Cumque aliquando cum hac iuventute gloriæ militari [illegible] ornata, [illegible] multitudine hominum refertum, [illegible]; magnum illi ab universo illo populo plausum datum, summisque exceptum laudibus. [illegible] plausus [illegible] fuit, quod ille populus intelligebat, quid ei [illegible] deberetur, qui patriæ gloriam [illegible] se esset, ab interitu revocaret, & iuventutem ad militarem [illegible] capessendam, excitaret. [illegible] dubitet quin Diis hominibusque [illegible], summo [illegible] populi Christiani applausu, [illegible] salutis [illegible] susceptum [illegible]

 [illegible]

rei militaris laudem, in pristinam dignitatem vindicaturi. Sed non ero longior, & finem faciam, si prius eò paucis me retulero vnde hæc defluxit oratio. Si monuero & inclamauero, si obtestatus fuero, vt in tanto periculo, quanto post orbem terrarum conditum, nulla vnquam gens versata est, ab eo, cui indormiuisse videmur veterno, aliquando excitemur, Reiq; publ. ad exitium ruenti succurramus: has sedes, hoc nomen, hæc decora, tanta cum laude à maioribus nostris parta & nobis tradita, conseruata velimus. Conseruandi autem vnicam esse rationem, si aduersus vim, ad vim & arma conuertamus; arma verò, non fortuita neq; tumultuaria, nec procul quæsita, sed nostra, sed expedita, sed magno iudicio magnaq; ratione delecta, exculta & instituta. Nihil postremò nobis debere videri tanti faciamus, quod vt huc perueniatur, non cupide subeamus; exemplo eorum qui loco parum munito formidolosa premuntur obsidione, qui cum iam iamq; in hostis potestatem venturos se videant, omniaq; extrema crudelitatis exempla ab insolenti victore timeant, ad eam repellendum nihil non perpetiuntur & faciunt: neq; quicquam graue sibi ducunt, neq; ulli rei parcunt, modò summæ rerum & publicæ saluti consulant. Quod si secus statuerimus, nobisq; & reipub per ignauiam aut mentis errorem defuerimus, relictum iri aliud nihil, quam aut migremus in alias terras, quod multa sæpe

te sæpe fecerunt gentes, vicinorum iniuria coactæ, auitisq; possessionibus hosti pro victoria cumulo relictis, eius immanitatem fuga declinemus, aut certè ad vnum pereamus omnes. Sed migremus citius (si adeo in nobis omnis obsoleuit virtus) bonaq; nostra, agros, tecta, lares hostis ante possideat, quam corpora; quam sanguinem nostrum hauriat; quam liberorum & coniugum pudori fœdissime illudat, & (vt vno verbo dicam) potius quam eam rerum omnium indignitatem videamus, quam tot Asia, Africa, atq; Europæ populi, ab Orientis regionibus ad nostros vsq; fines, immensa terrarum, quam temporum interualla, subierunt. Nam cum iisdem nos quibus illi vestigiis, ad exitium præcipitemus, sitq; idem prorsus rerum nostrarum, qui fuit illorum, antequam perirent, status, idem in caussa pari nos exitus maneat. Sed cur migremus? militemus potius, & quæ nobis salutis subsidia largissima manu Deus benignè suppeditat, alacres & grati suscipiamus. Nos ad arma in quibus post Deum spes vna salutis superest, ingentibus animis atq; viribus conuertamus, vt virtute nostra & magnitudine periculi, & exitii quod nobis impendet dignum est.

SERIES IMPERATORVM TVRCICORVM.

TVRCAE communem cum Tataris originem Scythicam habent: eadem fere lingua, moribus, armis, & bellandi ratione nunc quoq; vtentes. Nomen Turci, seu, vt ipsi pronunciant, Iurchi & Tzurki, significat ipsorum lingua, νομάδες pastores, sine certis domicilijs, pascuorum caussa, cum familijs & pecoribus agminatim vagantes. Quales nunc sunt Tatari, & Turcae olim fuerunt, & passim in oriente adhuc Turcmani, pastores ac rustici, eodem more vitam degentes, mapalia secum sua circumferunt. & Ottomanum, qui prima splendoris & potentiae ac Imperij familiae Ottomanicae fundamenta iecit, ex armentarijs ortum, virtute & felicitate singulari, in monomachia victo hoste, villam Otomanzicam dono ab Aladine accepisse, & ab illa Ottomani nomen adeptum esse Theodorus Spanduginus Cantacuzenus tradidit. Postea, crescente potentia & imperio, pudere Ottomanicos nominis Turcici coepit. ita vt nunc, milites praecipuè & aulici, molestissimè ferant, si quis eos Turcos, seu rusticos, appellet: ipsi verò non Turci, sed Musulmani (Orthodoxi, rectè Deum agnoscentes & colentes) nominari gestiant. Extat tamen gentis apud Plinium, qui eos in Sarmatia Asiatica seu Scythiae tractu vltra Maeotidem ad Cau-

ad Caucasum vicinos Tyssagetis collocat; & apud Herodotum vicini Tyssagetis sunt [illegible], seu Turchi & Iurkæ, vt hodie ipsi pronunciant. Sed eos, qui nunc in Asia dominantur, Turcas Persici Imperij accolas versus ortum ac septentrionem, qua Tartarorum imperio iungitur (vbi regnum Turquestan, Haithono; & magnam Turciam, Paulus Venetus collocant) fuisse, ac inde in Persiam & reliquam Asiam progressos esse, constat. Refert enim Haithonus, primum euocatos Turquimannos seu Turcas a Persarũ rege Hormisda, ingruente Saracenorũ inuasione fuisse A. C. 640. Sed Saracenos præuenisse, priusquam coniungerentur Turcica auxilia. Persas ingenti prælio victos regno euersos. Turcas vero cum familijs, Nomadũ more vagantes progressos, accepto victoriæ Saracenorum nuncio, in finibus Corasenæ Persis finitimæ (Hyrcaniæ aut Sogdianæ) consedisse, cumq; viribus Saracenis impares viderent, sponte missis le- [illegible] ad Caliphum legatis, se imperio illius subiecisse, & aliquot seculis, auctos multitudine ac viribus, per multas nationes propagatos, Caliphæ fuisse, Mahometanam legem omnes amplexos esse. Elapsis autem aliquot seculis, cum Soldani Saracenorum intestinis seditionibus & dissidijs inter se, & cum Caliphis suis agitati, bella gererent. Mahometes Persiæ Soldanus, Calipha viribus inferior, Turcas vicinos aduersus illum excitat, eorumq; fide ac robore victoriam obtinet.

Sed stipendia illis promissa post victoriam soluere recusans, ab illis auxiliarijs suis bello petitus, victus, & regno priuatus est. Turci Persiæ regno potiti, Saracenorum potentiam intestinis bellis languefactam cernentes, paulatim plures regiones ac prouincias in Asia subigunt, donec tandẽ post annum Christi millesimum, proprio principe seu Imperatore electo Tangrolipece Mucaleto, (quem Tyrius, Selduchum: Haithonus, Zadocum: Leo Afer Melisachum nominare existimantur) excusso Saracenorum iugo, usq; oppressi, primum dominari in Persia, & reliquis Asiæ prouincijs usq; ad Pontum Euxinum cœperunt, & Caliphæ titulo pristinæ dignitatis relicto, principem suum Tangrolipecem seu Zadocum, Asiæ Imperatorem ab eo, volente nolente confirmari curarũt. Huic Dogressa filius; Aspasalem nepos, & cæteri, successerunt. quorum seriem Haithonus cap. 15. recenset, qui Aspasalem nepotem fuisse SOlymannum affirmat, qui Cappadocia & vicinis Asiæ minoris gentibus domitis, Nicæam tandem occupauit, & cum Christianis Argonautis, Godfrido Bulioneo duce, Asiam primum adeuntibus, & postea ad Antiochiam conflixit. Huius filius fuisse existimatur Aladinus, Turciæ Soldanus, Iconij habitans: nepos Masutus, à Conrado III. ad Mæandrum victus: Pronepos, Clizastlhanes, Emanuelis Comneni & Friderici Barbarossæ Impp. ætate, qui Henricum Leonem Saxoniæ ducem

ducem hospitio excepit. Quatuor filios habuit, qui cum patre, ac inter se bellum gesserunt: eorumque posteri similiter inter se mutuo grassati sunt. Interea in maiore Asia, Tatari, ab Armeniorum rege euocati, TVRcarum potentiam languefecerunt, ac Imperium destruunt. Qua occasione plures Turcæ, Tatarorum violentiæ cedentes, in minorem Asiam concesserunt. Vbi regia stirpe iam intestinis odijs & dissidijs vilescente, [illegible] principum & familiarum extitit, ex quibus OTHOMANICA tandem [illegible] quodam fato, cæteris oppressis, imperium sola obtinuit, & ad nostra vsque tempora florentissimum propagauit. Recensetur autem in annalibus Turcorum, recens Latine editis, longa series maiorum Othomanni, quos in Chorasene, Persis ad septentrionem & ortum vicina, veterem Turcarum sedem, ante Tataricas impressiones præfuisse existimant. Cuius fide autoribus suis relicta, ordinem Imperatorum TVRcicorum continuum, ab Othomanno, Rodolphi I. Imp. quem Habsburgensem vocant, coætaneo; vsque ad Amurathem III. qui nunc cum Cæsare Rodolpho II. bellum gerit, explicatam in tabella, oculis subijciam.

I. Othomannus, circa annum Christi 1300. Imperator belli contra Græcos delectus, Nicæam & Prusam Bithyniæ tandem cepit, eamque imperij Turcici sedem fecit 1327. [illegible] 1328.

II. ORchanes, Niceam recuperat, cui Solymannum filium præficit, qui ad Hellespontum vsq; imperio propagato, in Europam primus traiecit, & Callipolin occupauit. duobus ante patrem mensibus obijt circa 1358.

|

III. AMVrathes Hellespontum transgressus, plurima Thraciæ oppida, & in his Adrianopolin cepit circa 1360. Ianizaros instituit. cum Lazaro Seruiæ despota bellum gerens, in Cossoue campis a sicario interficitur 1390.

|

IV. BAIAzethes I. Constantinopolin obsedit: Sigismundum Vngariæ Regem ad Nicopolin vicit circa 1395. plerisq; Turcarum principibus in Asia anteriore oppressis, ditiones ademit, qui exules, Tamerlanem Scytham attraxerint, a quo captus Baiazethes & caueæ ferreæ inclusus: proceres vero, in ditiones amissas restituti sunt circa A.C. 1403. vt annales Turcici annotant, nostri 1397. Sex filios reliquit, qui relicto in Scythiam Tamerlane, intestina bella de imperio decennium fere gesserunt.

Solimannus. Moses. MAHOMETES I. fratrum victor, regnum lacerum recollegit. Caramannum à Prusæ obsidione depulit. Valachos Transalpinos contra Sigismundum mouit.

VI. AMV-

VI. AMurathes II. Mustapham & Asiæ prin-cipes [illegible] opprimit: VValachiam tributa-riam reddit. Seruiæ principem eijcit 1427. Thes-salonicam capit 1431. Belgradum frustra ten-tat. Christianos ad Varnam prælio memorabili vincit 1444. pridie Martini. rursus in campis Cossouæ 1448. ✠ 1450.

VII. MAHOMetes II Constantinopolin expu-gnauit 1453. die 29. Maii. à Belgradi obsidio-ne depellitur 1456. [illegible] capit 1459. [illegible] & Trapezuntem occupat 1461. Les-bum 1462. Peloponnesi oppida plurima subi-git. [illegible] Stephano rege [illegible], in pro-uinciam redigit 1464. Epirum 1466. Eubœ-am [illegible] 1470. [illegible] Persam prælio vincit 1472. Scodram [illegible] ob-sidet [illegible] profligatur 1475. Capham oc-cupat 1475. Scodram capit 1479. Rhodum fru-stra tentat 1480. Hydruntem in Italia expu-gnat 1481.

VIII. Baiazethes II. cuius frater Zemes in Italia exulabat. Chelyam seu Achilleam, & Nesteralbã vrbes ad Danubium & Tyram sitas in VVa-lachia occupat 1485. cum Cairbeio Ægypti Sol-dano infeliciter bellum gerit 1491. [illegible] 1501. excitatus à Ludouico Sfortia, Venetos oppugnat, Naupactū, Methonem & alias Peloponnesi vrbes Turcis subiicit 1490. [illegible]. [illegible] religionis prætextu in Asia tumultuantem profligat 1511.

Selymo

Selymo filio coactus imperium cedit 1512.

SELYMVS, à cæde fratrum regnum orditur. HISMaelem Sophum Persarum regem in campis Calderanis vincit & Taurisium diripit 1514. cæso ad Singam fl. Campsone, Alcairi Soldano, Damascum, Hierosolymam & Aegyptum vniuersam occupat 1516. ⊕ 1519.

SOLYMANNVS, Albam Græcam, Vngariæ propugnaculum ad Danubium expugnat 1521. RHOdum, 1522. exeunte. Ludouicum Vngariæ regem ad Mohacium cædit 1526. euocatus à Ioanne Cepusiensi, Vngariæ regnum illi tradit, & VIENnam obsidet 1529. redit ad fines Austriæ 1532. Barbarossam, qui Algeriam ceperat, Imperio maris præficit 1534. Ipse contra Thomam Persarum Regem profectus, Mesopotamiam & Babylonem illi eripit 1535. 1536. Auloniæ sedens Corcyram tentat 1538. Castellum Nouum in Dalmatia expugnat 1540. Mortuo Ioanne Cepusiensi, a vidua euocatus, Ferdinandi exercitum, Budam obsidentem, profligat, BVdæ Bassam præficit. Viduam cum filio in Transsyluaniam relegat 1541. Pestum contra totius Germanici Imperij vires defendit 1542. Strigonium & Albam Regalem capit 1543. tandem Ferdinando Romanorum & Vngariæ Regi sub pactione annuæ pensionis, quam Tributum ille vocabat, inducias concessit 1546. aduersum Persas denuo profectus, VAno in finibus Mediæ & Arme-

Armeniæ Beglerbegum præficit 1549. 1550. Tripolim in Aphrica occupat 1551. TEMesvvar [illegible] & vicinam debellatam nono BASSæ [illegible] commendat 1552. Mustapham filium [illegible] primogenitum Halepi interficit 1553. Zygethum [illegible] obsideri iubet 1556. Baiasethem filium succedere patri cupientem, cùm prælio victus [illegible] ad Persarum regem confugisset, cum quatuor [illegible] nepotibus, interfici curat 1558. 1559. [illegible] Christianos Tripolin recuperaturos Turcæ ingenti clade ad Gerbos deleuerunt 1560. Melitam [illegible] frustra oppugnant, sed CHIum Genuensibus [illegible] eripiunt 1565. [illegible] à Iohanne Transyluano [illegible] in Vngariam ad Zigethum moritur [illegible] 1565. ætatis 76.

SELYMVS II. cum Maximiliano II. Imp. [illegible] pacem fecit, singulis [illegible] renouandam 1568 [illegible] CYPrum eripit 1570. 1571. Vincitur [illegible] nauali prælio ad Echinadas. Tunetanum regnum [illegible] in Aphrica, anno quadragesimo postquam a Carolo V. occupatum fuit, per Synanum Bassam, [illegible] in [illegible] copijs Turcicis [illegible] cum imperio præfectum recipit, & Gulettam solo æquatam 1574. eodemq; anno exeunte obijt.

AMVRATHES III. cum Persarum rege Mahomete Hodabende (Dei servo) & illius filio, bellum varium ac diuturnum annis ferè quatuordecim gessit. Quo [illegible] ut Chri-

stia-

stianos & Cæsarem Rodolphum, à cuius militibus Bassa Bosnensis & alij ad Sisciam recens interfecti fuerant, arma conuertit 1593. cuius belli occasionem paulo altius repetam.

Superiore anno 1592. Turci, duce Hazan Bassa Bosnensi, in Croatiam ex Bossena progressi, oppidum & arcem VVihitz, quæ annos iam 150. orbis Christiani propugnaculum in eo tractu aduersus Turcas, firmum & incolume manserat, ex improuiso obsessam aliquandiu & deditam occuparunt. & nouam, in vicinia, ad Colapin fl. ex roboribus arborum, munitionem Petriniam, vna cum ponte, paucis diebus excitantes, in amœniß. agrum, inter Colapin & Sauum, longe lateq; rapinis & incendijs grassati sunt. Quæ insperata Turcarum impreßio, ingentem terrorem omnibus finitimis gentibus Austriacis & toti Germaniæ incußit. Has incursiones, vt à Thuropoliæ agris hæreditarijs, Thomas Erdeud, Slauoniæ Banus, auerteret conjunctis secum Stiriacis & vicinorum copijs, e regione nouæ arcis Petriniæ & pontis recens ædificati, consedit: cum ex Slauoniæ & Croatiæ regnis nondum omnes, quæ exspectabantur, copiæ conuenissent. De hoc edoctus a proditore quodam, Bani Slauoniæ familiari, Hazam Bassa Bosnensi, per compendia viarum, nostros nondum de numero & molitionibus hostium satis explorata omnia habentes, repente aggressus, a tergo multi

multitudine copiarum circumuentos profligauit, ac elapso equitatu, pedites inprimis Stiriacos inhumaniter concidit, & maioribus aliquot tormentis potitus est. Inde per totam Thuropoliam & populosissimas Saui & Colapis ripas, impunè vagatus, ad quatuor millia hominum, partim in deplorandam seruitutem ac morte tristiorem, abduxit partim trucidari curauit. Sissekium verò arcem ad Colapis & Saui confl. sitam propter transitus in Stiriam, Carinthiam & Carniolam opportunitatem, aliquoties antea tentatam, omnino in suam redigere potestatem cogitabat. Sed Nicolai Mackacy praefecti, & militum praesidiariorum virtute ac fortitudine singulari, repulsus eo tempore, obsidione Sissekij, aliquot oppugnationibus frustra susceptis, desistere coactus est.

Praesentis vero anni 1593. aestate, Hazan Bassa, cum aliquot Sangiacis begis, quorum nunc suo subiectos imperio habet, reuersus, expugnata primùm Treschina, episcopi Zagabriensis castello, ad Sissekij obsidionem, initio Iunij rediit, & deiectis tormentorum ictu muris, & interdiu noctuque continuatis oppugnationib. actum iam de obsessorum salute & plane desperatum erat, nisi Deus ἀπὸ μηχανῆς opem & salutem misisset. Erat enim numero longe inferiores Turcis Caesareanorum copiae, ex vicinis gentib. Austriacae collectae erant; quas Slauoniae banus, & Auerspergius, & Rupertus Ekenberger, & alij viri nobiles,

iunct

inter quos Melchior Rederus, baro Silesius, literis & armis clarus, ducebant: tamen cum in extremas angustias obsessi peruenissent, singulari magnitudine animi, constantia & virtute inuicta, hi duces, adductis in viciniam Sisseckii copijs, Turcas, diuisa, trans & cis Colapin ponte iunctum, castra habentes, adorti; eos, qui à citeriori ripa sibi occurrebant, profligarunt, & pontis parte occupata & disiecta, præcluso ad suos reditu, ad flumen propulerunt, cui se committere, & in aquis suffocari, quam in victorum manus venire maluerunt. Cæteri, qui trans fl. hæserant, clade suorum consternati, fuga dilapsi sunt. Perierunt flumine obruti, Hassan Bassa Bosnensis ipse, cum fratre: & Sinam Begus seu præses Clissæ, ex sorore Amurathis Turcici Imp. natus, & Memybegus seu præses Hertzegouinæ, quæ superioris Bosinæ, olim ducatus, metropolis fuit. cum inferioris Bosnæ, olim regni, metropolis Bagnia Luca, Bassæ hoc tempore sedes, fuisset.

Tantoperè autem Amurathes Turcarum Imp. hac suorum clade, in qua sororis filius, & ipse Bassa Bosnensis, & alij fortes viri cæsi, vel in Colapi submersi fuissent, exacerbatus est, vt accedentibus etiam supplicibus sororis suæ, vindictam miserabili voce ac gestu de interfecto filio poscentis, lamentationibus, & Sinani Bassæ cohortatione, & accepta cladis ignominia & dolore ardens, statim bellum aduersus Rodolphum Cæsarem.

tem, apertum decerneret; & Malmortem, Baſ-
ſam Zemendrienſem, Boſsinæ & Croatiæ vici-
næ, cum mandatis bello perſequendo, præficeret;
& Beglerbegum Græciæ ipſi auxilio cum exerci-
tu proficiſci: Budenſem verò Baſſam & cæteros,
arces finitimas præſidijs munire, & collectam
militum in caſtra educere, & Solaimi Baſſæ Ve-
ſiriy, in Vngariam pro loco præfecturæ, imperio pa-
rere iuberet. Itaque noſtri, cùm poſt profligatos
ad Eſſekium Turcas, Autumni ſerò menſibus reſpi-
rantes quietius conſediſſent, tandem ſero Petrinam
caſtellum, Hraſtovicæ vicinum, ad Colapim fl.
nuper a Turcis munitum, obſidere cœ-
piſſent, poſt paucos dies, ab exploratore Turca,
quem ſe ipſis obtulerat, quemadmodum curſus è ma-
nibus elapſum, audientes Græciæ Beg-
lerbegum aduentare, eſſe magnis in anguſtiis
Turcas obſeſſos, qui & puluere deſtituti erant, ac de
deditione iam inter ſe deliberabant, mox relicta
obſidione receſſiſſent. Hæc fama renouati à
Turcis belli, & Conſtantinopoli ac vndique publi-
cati, cùm in Germaniam peruenisſet, depoſita
tandem ſimulatione hactenus vſurpata, Conſtan-
tinopolin vnde, ipſo anno, intra
non ſoluta, Calendis Augusti Viennæ commorans
delata eſt. Sed mox aſſerebant, nouos exerci-
tus Turcicos Solimani iuſſu imperatoris, in Vnga-
riam Bodæ vicinam penetrare, & Græciæ Beglier-
begi, qui anteceſſiſſent in Croatiam, cepiſſe;

nem Petriniam solum obsidione liberatam conseruasse, verumetiam Vsitcanum vi expugnasse, ac præsidiarios omnes, ac in his aliquot Germanos, inhumaniter trucidatos & concisos in Colapin præterlabentem abiecisse, postea Sauum transgressas, ad Sagrabiam usque, direptionibus ac incendijs grassatas, circiter quinque millia hominum in tristissimam seruitutem abduxisse: & Sagabriæ obsidionem singulis momentis expectari. [illegible] agitur [illegible] bellica munia, & bellica defensionum consilia, acriore animo suscipienda fuerunt. Quoniam enim Pegasarijs consiliis, Pragano, honestissimo viro, Franciscus Nadasdus [illegible] fortis Præfectus Ianrinus, Ferdinandus comes ab Hardec, Stiriæ, Carniæ, Carinthiæ & alij consolantes, magnitudinem periculi, Turcæ imminentis exaggerabant, & nisi celerrimis auxilijs ab Imp. iuuarentur, extrema se accepturos, ad deditionem Turcis faciendam, ineuitabili necessitate coactum iri, querebantur. Imperator itaque ex Boemia, Silesia, Morauia, Austria & cæteris hæreditarijs ditionibus quamplurimos milites equestri ac pedestri nomina dare iubet, & præsidia in arcibus limitaneis auget, & legatos ad electores imperij de comitijs Ratisbonæ celebrandis, & Turcicæ immanitate, communi Romani imperij auxilio a reliqua Germania & orbe Christiano depellenda mittit, & magnum equitum peditumque copias ad

ad ver ſuorum conduxit: cum Sinanus Baſſa, Veſprimio & Palotta iam expugnatis, omnino Viennam ſe progreſſurum conſtanter iactaretur.

WESPRINIVM, *cui Ferdinandus Sana-ria, & Georgius Andreas ab Hoffkirchen, cum præſidio 1000. militum præerant, Sinanus Baſſa 22. Septembris obſidere cœpit; iunctis caſtris, propè vrbem, in viâ militari, Raban, & Palottam ducente, poſitis. Noctu extructis aggerib. ac duobus iis machinis maioribus in eos ſubuectis muros quatere tormentis Turci cœperunt, & præcipuum Veſprimij tormentorum magiſtrum in propugnaculo pila percuſſum trucidarunt. Cumq; eo die parum profeciſſent, poſtridie promotis propius ad murum aggeribus, ex diuerſis ſex locis ita tormentis fulminarunt, vt vix conſiſtere in muro & propugnaculis nemo ſere poſſet. Deinde, aliquot impreſſionibus tentatis, tandem imbre largiſſimo, impetu ſtatim reprimebantur repulſi ſunt. Quarto obſidionis die illucſcente, magno impetu oppugnationem Turcæ renouarunt, & conſcenſo iam muro vexilla defigere conati, à noſtris reiecti ſunt. Compluribus globis immiſſis in portam & ædificia lignea incenderunt: & nonnullos propè portam adſtantes vi deterruerunt. Ac repetitis iam ex porta & muro & alibi oppugnationib. præſidiarij tandem animis ita langueſcebant, vt deſperata defenſione, quia præſidij nihil à vicinis Raba & Papa præſidiis apparebat, noctu ſequenti, ſeptimo iam Veſprimum*

egressi, fuga sibi salutem quærerent. Sed Turci excitati, fugientes assequuntur, plurimos concidunt, præfectum ipsum Ferdinandum Sauariam & alios capiunt. Euaserunt Pappam incolumes Germani circiter 40. Vngari 54.

Pridie Michaelis Palatā Turci cinxerunt. Vbi statim duo Vngari ad eos transfugientes, vbi commodissime tormentis arx peteretur, indicasse scribuntur. Cum vero Bassa, literis in arcem missis, præsidiarios 400. ad faciendam deditionem, quod tamen frustra repugnaturi essent, hortaretur: & incolumitatem discedentibus, & saluum conductū promitteret: sponte tradita arce egressi, per milliare vnum incolumes deducti, postea signo dato, vniuersi ferè trucidati sunt, vt ex omni numero tantum viginti quatuor salui euaderent.

Secutæ sunt res paulo secundiores. Cùm enim Sinanum Bassam, ingruente hyeme, militem in hyberna duxisse, ac ipsum, ab Amurate reuocatum, quòd Persæ a Georgiani res nouas molirentur, Constantinopolim Pegasario cursu contendisse, ex captiuis ac exploratoribus intellectum esset; Ferdinandus comes ab Hardek, summus exercituum Vngariæ inferioris Imperator, adiunctis sibi Hassani Petri, Pappæ præfecti: Nadasdi; comitis Serini; Palffi, & aliorum ducum copiis: Albam Regalem versus ducit, cuius suburbanorum, ac [illegible] dominium habentis Begi seu præfecti

fecti vrbis ac [illegible], potiundi spes ostensa fuerat. Misso igitur ad oppositam vrbis partem Hussaro Petro inuadere suburbium media nocte iubet, quo ipse etiam, oppugnationis signum ab aduersa parte daturus sit, vt obsessorum in suburbijs animos & vires distractas facilius opprimant. At suburbium vtrum Husarus occupauit & incendit. Defendentibus verò vrbem Turcis, visum est nostris, nec commeatu, nec munitionibus ad ipsos necessarijs instructis, ab vrbe discedere. Cumque iam ferè milites retrocessissent, postridie [illegible] nuncium, Turcas magno agmine insequentes, praelium ingerentes aggredi decreuisse. Itaque nostri [illegible], deliberant, aciem instruunt, [illegible] acceperunt. Ac fortiter dimicantes, [illegible] inuadunt, Ianizaros in fugam vertunt, & victoriam nobilem obtinent 24. Octob. [illegible]. Aga Ianizarorum captus, retulit, Bassam Budensem praelium dissuasisse, sed militum confligere omnino cupientium importunitate & minis coactum, in praelium descendisse, quem [illegible] vulneratum [illegible] passim [illegible] opinio fuit. Interfuerunt praelio, praeter Bassam Budensem, [illegible] seu [illegible], Albae Regalis, Strigonij, [illegible] Quinqueecclesiarum, Mohachij, [illegible], Nouigradi, [illegible], Capani, Zolnoci, Segedini, &c. De numero caesorum nihil adfirmo. Ferdinandus comes ab

*[illegible] parta victoria Iaurinum Rabam re-
dijt.*

*In superiore verò Vngaria Fridericus baro à
Tieffenbach, munitam arcem Zabacca, vi ex-
pugnatam, Turcis ademit. vbi vnius diei quiete
interposita, ad Filleckum arcem & oppidum cele-
bre, duabus inde miliaribus distitum, Sanzachi
Turcici sedem, copias duxit. Vbi concurrentes
auxilio vndique ex vicinis præfecturis Turcarum
copias postridie Martini profligarunt, & admo-
tis ad muros machinis oppidum oppugnare cœpe-
runt. Sed hoc Turci ipsi incenderunt, & deserta
arce illa, superiorem solum defendendam susci-
pientes circiter 800. præsidiarij, tandem pacta
incolumitatem corporum Christianis dediderunt.
Cuius deditionis fama, vicinos, qui castella Du-
ni & Hallasi tenebant, Turcos impulit, vt spon-
te diffugerent. Inde ad oppidum & arcem Zet-
schen, alteram Sangiaci Begi sedem, exercitum
ductum, eam occupauit cum vicinis castellis Hol-
lok, Sagos & Plavenstein, quæ præsidiarij spon-
te deserentes hosti venienti aperta reliquerant.
Exeunte mense Nouigradum (Nogard vulgo vo-
cant) eidem Sangiacatus celebris, in nostro-
rum potestatem venit. Turci etiam aliquot, ex
Alba Regia, Begum nonum, in arcem Palotam
recens occupatam deducentes, ab [illegible] Pelsi,
Pappæ præfecto, mense Decembri fortiter profli-
gati sunt. Sed cum ob anni temporis incommoditat.*

&

& pluuijs assiduis auctam viarum profunditatẽ, nullum bellicæ prouectũ, ac exercitum sub dio continere diutius nequirent; in hyberna vtrinq; concesserunt. Interea Budæ, magno desiderio, nouum Vesirium Bassa expectabatur. Verum eo Constantinopoli progressu, Græciæ Beglerbegus tandem Budæ, cum copijs non maximis, appulisse scribitur.

Narratio

BELLI CYPRII INTER VENETOS ET TVRCAS ANNO 1570. ET 1571. gesti.

CYPRVS à Cupro, seu fodinis metallorum celebribus, nomen habens; generosissimi vini, tritici, olei & saccari ferax; & verè Macaria Insula, sub eleuatione poli triginta quinque graduum, in sinu Issico, à Syria viginti milliaribus Germanicis, ipsa in longitudinem quinquaginta miliarium Germanicorum porrecta, latitudine alicubi decem aut duodecim miliarium, alibi angustiore.

Salamin vrbs Cypri, à Teucro Æacide condita, reges Teucridas longa serie habuit; Ex quibus Euagoras & Nicocles, Isocratis orationibus celebrantur. Teucridis Ptolemæi, his Romani successerunt. In quorum imperio, tametsi grauissime a Saracenis infestata, vsque ad Andronici Commeni & Henrici VI Imp. ætatem mansit. Nam circa annum Christi millesimum centesimum nonagesimum, Richardus, Henrici II. filius, Angliæ rex, in Palæstinam nauigans, cum ab ingressu Insulæ per Isaacum Com-

Commenum illius præfectum accere-tur, vi eam occupauit. & postea Guidoni Lusignano, Almerici regis genero, qui vrbem Hierosolymam amiserat: ipsi Ioannes regni Hierosolymitani titulos cedenti tradidit. Huius Guidonis posteri deinceps, ducentos quinquaginta annos Cyprum tenuerunt, vsque ad Petrum, à Sultano Ægypti captum, & sub tributi conditione restitutum.

Petrus

Helena Palæologa —— Petrus, patri defuncto adhuc impubes successit.

Carlotta, nupta primum Ioanni Lusitano, deinde Ludoico Sabaudo, qui aliquandiu rex Cypri fuit.

Iacobus spurius, à Sultano Ægyptio adiutus, Ludoicum eiecit: Hic Iacobus, Cypri rex, Catharinam, Marci Cornelij filiam à Senatu Veneto adoptatam, vxorem duxit, eaq; grauida 1470. decessit. Posthumi & totius regni curam Senatus Venetus suscepit, eoque mortuo in prouinciæ formam Cyprum redegit. Catharina mater Venetias re-

ducta, vsq; ad annum millesimum quingentesimum decimum superstes fuit,

Selymus I. Turcarum Imperator cùm oppressis Sultanis, Ægyptum occupasset: Tributum, quod antea Sultanis pendere Cypri reges in mercibus solebant, in octo millia ducatorum conuertit; tranquillamque Cypri possessionem Venetis, tanquam vasallis, pactione annui tributi obligatis, concessit. tametsi octo millia illa Veneti, non tributum, sed honorarium munus solummodo esse volebant.

At hic Selymus II. Cyprum à Venetis per fecialem repetens, feudum regni Cyprij, quod sub pactione annui tributi hactenus possedissent, iure eos amisisse, idq; ad patronum & dominum superiorem recidisse adfirmabant. Quod contra fidem Domino feudi debitam, Veneti Cyprum hostibus Selymi, piratis Hispanis, patefecissent, qui prædam ex Cilicia abactam, permissu magistratus Veneti, in Cyprum conuexissent, ac vendidissent. Etsi igitur superiores aliquot Turcarum Cæsares in insula sua Venetos tolerassent: Selymum tamen quod suum esset ab eis repetere. Id si sponte & volentes redderent, pacem non violatum,

tum, & Reipublicæ ac subditorum salu-
ti optimè consultum iri. Sin recusarent,
Selymum armis eam nihilominus recu-
peraturum esse. Veneti quamuis conti-
nua aliquot annorum caritate & penu-
ria annonæ, & superiore anno etiam
nauualis seu Arsenalis sui horrenda con-
flagratione grauiter afflicti & perculsi e-
rant: tamen magno & excelso animo re-
spondent, nullam habere Selymum iu-
stam caussam eripiendæ Venetis Cypri,
quam hæreditario iure iam centum an-
nos tranquillè possedissent. Pensionem
annuam, Ægypti Sultanis præstari soli-
tam, non tributum, vt domino feudi
debitum, sed honorarium munus fuisse,
quo gratitudinem suam superiores Cy-
pri reges, erga Ægypti Sultanos benefa-
ctores & amicos suos, quorum ope Pe-
trus olim Cyprum recuperasset, declara-
re soliti essent. Sperare se Dei iustæ
caussæ suæ adfuturum, cuius fiducia vim
atq; iniurias Selymi armis propulsare &
Cyprum defendere decreuissent.

Quo responso Byzantium delato, o-
mnes Veneti mercatores capti, eorum-
que merces depositæ, & Pialis maris
præfectus, cum classe; Mustapha cum ex-
ercitu terrestri, per Asiam & Ciliciam,
ad

ad Cyprum accedere iubentur. Venetijs interea Petrus Lauredanus Princeps Reipublicæ, sub cuius imperio multæ tristes calamitates acciderant, & grauiores imminebant, animi dolore & mœstitia extinguitur, cui summa cum totius populi gratulatione & lætitia Ludouicus Moceniga succedit. Summus Imperator belli aduersus Turcas in Cypro gerendi constituitur Hieronymus Zanius, cruda viridique senecta fere octogenarius, qui Iaderam & Corcyram lentè progrediens, dum reliquæ naues conuenirent, ociosus desidet. tandem Cretam versus cursum dirigit, vbi Pontificis, Hispaniæ regis, & Cosini Florentiæ ducis auxilia expectare iubetur.

Interea Pialis Turcicus Amyralis, Rhodo præsidijs munita, ad Macarium in Cypro Calendis Iunij appellit, & terrestrem exercitum ac equitatum Mustaphæ in insulam nemine resistente transportat: Veneti Nicosiam, quæ regia & Archiepiscopi sedes proximis seculis fuerat, septem miliaribus Germanicis à littore distantem, paulò ante vndecim propugnaculis, & præsidio circiter duorum millium militum Nicolao Dandulo

dalo, & Astore Baleonio ducibus imposito, munierant. Hanc Mustapha, potitus pro Cyprio sine controuersia, obsidet, & castellis circa vrbem pluribus erectis, acerrimè totum mensem oppugnatam vi capit, & reparatis captæ vrbis munitionibus, ac præsidio imposito, cursum victoriæ vrgens, die 16. Septembris Famagustam obsidere incipiebat.

Qua die Christiani cum ducentarum nauium classe ad Cretam hærẽtes, ignari eorum quæ in Cypro accidissent, tandem ab Heraclea Sentia soluentes, & paululùm progressi Ludoicum Bembum obuium habent; qui Nicosiam amissam nunciat. Duces igitur, Hieronymus Zanius, Iohannes Andreas Auria, M. Antonius Columna, & cæteri, concilio habito, distantibus sententijs & ignauis consilijs, tempestate insuper horribili classem disijciente, omnem rei præclare agendæ occasionem amittunt. Disputant, autumno iam præcipitante, & imminente hyeme, periculosam esse maris Pamphylij nauigationem: nusquam si quid secus accideret tutos portus: Turcas victoria recenti elatos, animosius pugnaturos esse, & portus amicos vbiq; habere. nec ea Cypro vlla ratione

aut

aut confilio iam depelli poſſe. Se non ad recuperanda amiſſa, ſed ferendam opem, ne amitterentur, Venetis auxilio miſſos eſſe. Ea occaſio cum elapſa ſit, videri rectiſsimum, in Cretam & ſinum Adriaticum redire. Auria etiam ſibi à rege Hiſpano mandatum eſſe dicebat, vt exeunte Septembri claſſem reduceret. omni igitur recuperandæ Cypri conſilio abiecto, Chriſtiani duces, retro vela legunt, vbi tetræ ventorum procellæ, claſſem, priusquam ad Cretam appelleret, denuò diſiectam duriter adflixerūt.

Vbi in Cretam ventum eſt, Auria facultatem diſcedendi, & regis ſui mandato, de mature reducenda Meſſanam claſſe parendi, à Veneto Imperatore petit, & obtinet. Hunc aliquot interiectis diebus, relicto in Creta cum poteſtate ſumma Sebaſtiano Venerio, Hieronymus Zanius conſequitur, cui Corcyram appellenti imperiū Senatus Venetus ignominioſè abrogat, eumque Venetias captiuum duci iubet.

Sic toto anno inutiliter abſorupto, & infinitis ſumptibus à Venetis fruſtra profuſis, Chriſtiana claſsis, milite claſſiario, ducibus, armis, pecunia, commeatu inſtructiſsima, ſummam totius

Europæ

Europæ expectationem de se conceptã, discordibus & ignauis consilijs, partim tempestatibus, partim lue pestilenti, quæ multa millia remigum & epibatarum absumpsit, frustrata est. Pialis cum Auriam & Venetos ex Creta discessisse per exploratores didicisset, Rhodum, ac inde per Cyclades Bizantium redijt. Mustapha, qui capta Nicosia, cursum victoriæ vrgens, Famagustam oppugnabat, relictis in portubus & insula præsidijs necessarijs, militem in hyberna diuisit. Veneti vero, classibus suis, re infecta, domum reuersis, Triumuiros capitales, inquirendis & puniendis omnibus, quorum culpa in classe anno superiore res bellica vitiose administrata, & tanta clades ac dedecus Veneto nomini allatum esset, constituerant. Pacem cum Turcis per Iacobum Raggazonum missum Constantinopolin ad Mahometem Bassam, qui æquior Venetis videri solebat, frustra sollicitarant. Romæ igitur confœderationem inter Pontificem Pium V. Philippum regem Hispaniæ, & Venetos summa cura & diligentia procurant: domi pecuniam varijs rationibus conflant. Corcyræ triremes inermes reparant. Summam

Summam imperij Sebaſtiano Venerio Cretæ præſidi committunt. Interea Pertai Baſſa, ſummus maris Præfectus à Selymo conſtitutus, copias Turcarum nouas in Cyprum exponit, & Muſtapha, terreſtris exercitus Imperator acerrima obſidione Famauguſtam cingit, quam pro Venetis M. Antonius Bragadenus, Aſtor Balionius, Ludoicus Martinigus, Laurentius Teupolus, lectiſsimi duces, fortiſsime defendebant.

Eſt autem FAMAVGVSTA, in orientali inſulæ fini, ad mare Syriacum ſita, non procul à Conſtantia, Epiphanio epiſcopo clara, quam Salaminem olim â Teucridis regibus aliquot ſecula habitatam fuiſſe exiſtimant. Famauguſta per Henricum, ex Luſignana familia, Cypri regem, circa annum Chriſti milleſimum ducenteſimum nonageſimum quintum, amiſſa Ptolemaide (quæ dum à Chriſtianis teneretur, emporium, in quo Orientis & Occidentis merces commutabantur, clariſsimum erat) extructa & amplificata eſt, quam Venetis ac Genuenſibus alijsque Occidentis mercatoribus in Aſia negociantibus, portum tutum ac domicilium, conceſsis immunitatibus attribuit. Hanc natura loci & ar-

te

te à Venetis munitam, potentissimus Turcarum exercitus hoc tempore oppugnans, in eas difficultates & angustias eandem fortissimè se defendentes Famagustanos, vndecim iam mensium oppugnationibus fractos & debilitatos, & omni spe auxiliorum frustratos, redegit, vt pacta vitæ & bonorum, & reliquorum suæ incolumitate, & libera ijs, qui vellent, discedendi potestate, vrbem Mustaphæ dederent.

Sed Barbarus violata fide deditis data, duces & magistratus Venetos, cum comitatu certissimorum commilitonum ad se in tentorium venientes (quibus incolumitatem saluum conductum promiserat) omnes trucidat, excepto M. Antonio Bragadeno, cui ter ceruicem præcidendam porrigere iusso, aures & nasum solummodo amputauit. Christianos reliquos, fiducia pacis in castra egressos, circiter trecentos simul iugulari iussit. Eos verò, qui iam naues in Cretam abituri conscenderant, ademptis omnibus bonis, vinctos ad transtra relegat. Postridie vrbem ingressus, Tyupolum strangulari iubet. Summo vrbis præfecto Veneto M. Antonio Bragadeno, auribus & naribus mutilato, cum

per loca vrbis celebriora eum ludibrij causa circumduxisset, & varijs atrocibusque contumelijs vexasset, pellem tandem viuo, & constantissime supplicium immane perferenti, & Deum testem ac vindicem tantæ perfidiæ & crudelitati Mustaphæ vocanti, detraxit.

Dum hæc in Cypro aguntur, classis Turcica, vt Venetos à Cypro auerteret, mare Adriaticum ingressa, Dalmatiæ vrbes Venetis parentes terra mariq́ue infestabat. Christianorum verò principum confœderatorum classis, lente in Sicilia tandem congregatur cuius dux summus Ioannes Austriacus, Caroli V. filius nothus, Philippi frater, paulo ante Barcinone ex Hispania soluens, Rodolphum & Ernestum, Maximiliani II. Imperatoris filios, Genuam secũ transportarat. Inde Neapolim & Messanam profectus socios expectabat, donec Venetæ triremes quadraginta ex Creta reuocatæ, & aliæ sexaginta octo, Neapolitanæ triginta, Panormitanæ duodecim, Genuenses totidem Iohanne Andrea Auria ducente, Pontificiæ duodecim Marco Antonio Columna duce, Melitenses quatuor, ac cæteræ Hispanæ conuenissent. Tandem die 4. Septembris

bris Meſſana ſoluens & Salentinum Laciniumque promontorium legens ad Corcyram, inde Cephaleniam, & tandem in ſinum Naupactæum ſeu Corinthium, vbi Turcicam claſſem commorari intellexerant, ad Echinadas inſulas accedit. In Turcica claſſe duces præcipui, Ali Baſſa Amiralis, Pertal Baſſa, Luzalis rex Algeriæ, Hamſanus filius Barbaroſſæ, Sirochus Alexandrinus, & alij eminebant, quibus imperator Turcicus, vt prælio nauali Chriſtianam claſſem adorirentur ac profundarent, ſeueriſsime mandarat.

Congreſsi igitur cum Chriſtianis, in ſinu Corinthiaco, Nonis Octobris, Deo victoriam Chriſtianis memorabilem ac inſignem tribuente, Turcæ victi ac profligati, prætoria vi expugnata, Hali Baſſa trucidatus, & aliquot millia captiuorum ex Chriſtianis gentibus, qui remos in claſſe Turcica ducebant, liberata ſunt. De qua victoria, paſsim in tota Europa, gratiæ Deo, vt decebat, ſolenniter actæ, & publicis lætitiæ ſpectaculis editis, triumphatum eſt, tametſi veſtigium pedis nullũ de Turcici tyranni imperio decerptum, victores occuparant. Turci vero, vniuerſum Cypri regnum, & multa

Dalmatiæ oppida, ac in his Vlcinium & Docleam, a se expugnata, retinerent.

Sequenti anno 1572. Veneti potentiam hostis Turcici a quo terra marique premebantur, considerantes, omnia ad bellum necessaria rursus apparant. Sed cum in Belgico & Gallia cisalpina noui tumultus Philippum Hispaniæ regem distinerent, & sociorum auxilia iterum tardius accederent, & Ioannes Austriacus circa Calendas Septembris demum adesset, & sociæ classes circa Peloponnesum vix ostendentes se Turcis, nulla re memorabili gesta, in hyberna redijssent; Veneti, se deseri, videntes, pacem cum Selymo inscijs socijs fecerunt.

De qua, cum varia multorum, pro cuiusque ingenio ac studio, iudicia essent: Marcus etiam Antonius Columna, qui Pontificiæ classis dux, & Ioannis Austriaci, in summo totius naualis exercitus imperio, collega fuerat; vehementer eam se improbare. & victoriam adeo nobilem aduersus Turcas, constanti bello persequendam fuisse; tum in familiaribus colloquijs, tum literis ad Vbertum Folietam veterem amicum datis, ostenderat: quibus respondens Folieta,

licta, occaſionem inde ſumpſit de cauſis magnitudinis Imperij, & felicitatis Turcarum in bellis perpetuæ, prolixius diſſerendi, & ſapientiſsimis ſententijs ac verbis accuratè elaboratam lucubrationem edendi. Quæ eximiæ ac ſingularis prudentiæ ac eloquentiæ ſpecimen eſt, lectu digniſsima, & cum eximiæ vtilitatis ac voluptatis fructu coniuncta.

FINIS.

LIPSIÆ

IMPRIMEBAT MICHAEL
LANTZENBERGER,

Impensis Henningi Grosij.

Anno

M. D. XCIIII.